

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Tilknytning og bønn

En studie av sammenhenger mellom tilknytningserfaring og opplevd relasjon til Gud i bønn.

Elisabeth Mæland

Veileder

Professor Leif Gunnar Engedal

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2013, vår

AVH5025 - Masteravhandling (30 ECTS)

Master i kristendomskunnskap

Innhold

Forord	4
1. Innledning	6
1.1 Introduksjon	6
1.2 Bakgrunn for valg av tema	8
1.3 På vei mot en problemstilling	10
1.4 Materiale	10
1.4.1 Teologi om bønn	11
1.4.2 Tilknytningsteori.....	11
1.5 Metode	12
1.5.1 Hermeneutisk metode	12
1.5.2 To ulike fagtradisjoner.....	15
1.6 Disposisjon	17
1.7 Faglig målsetting	17
2. Kristen bønn	19
2.1 Bønn i kirkens historie	19
2.1.1 Bønn som relasjon	19
2.1.2 Jesus og bønn	19
2.1.3 Fellesskapets og den personlige bønn.....	20
2.1.4 Ulike typer bønn	20
2.1.5 Kropp og bønn	21
2.2 En analyse av William A. Barrys forståelse av bønn	22
2.2.1 William A. Barrys biografiske kontekst og forfatterskap.....	22
2.2.2 Bønn som respons på Skriften	25
2.2.3 Bønn som personlig venns­kapsrelasjon.....	29
2.2.4 Bønn som følelsesmessig åpenhet og ærlighet	35
3. Tilknytningsteori	41
3.1 Tilknytningsteori	41
3.1.1 Tilknytningsteoriens innhold	41
3.2 Tilknytningsteori og religionspsykologi	50
3.2.1 Ulike fagpsykologiske perspektiver på gudsrelasjonen.....	51
3.2.2 Tilknytningsteoretisk forskning på gudsrelasjonen	53
3.2.3 Korrespondanse- og kompensasjonshypotesen	55
3.3 Tilknytningsteori og bønn	56
3.3.1 Korrespondanse mellom tilknytning og bønn hos college studenter.....	57
4. Samtale mellom kristen bønn og tilknytningsteori	59
4.1 Likhets­trekk mellom Barry og tilknytningsteorien	61
4.1.1 Emosjonell relasjon.....	61
4.1.2 Erfaringsbasert relasjon	63
4.1.3 Opplevd avstand og nærhet i relasjon.....	64
4.1.4 Overvinne­lse av frykt, motstand og ambivalens.....	66
4.1.5 Multidimensjonell bønn og indre arbeidsmodeller.....	69
4.2 Kristen bønn og tilknytningsteori utfyller hverandre	70
4.2.1 Vennskap og gjensidighet eller noe mindre som henger sammen med noe større?	70
4.2.2 Bønn som grenseoverskridende kommunikasjon	74
4.3 Kristen bønn og tilknytningsteori utfordrer hverandre	75
4.3.1 Den utfordrende dialogen mellom teologi og psykologi	75
4.3.2 Forholdet mellom teologi og psykologi hos Barry	77

5. Sammenfatning og utblikk	79
Litteraturliste:	83

Forord

Jeg ønsker å rette en stor takk til min veileder professor Leif Gunnar Engedal. Din faglige tyngde og erfaring har beriket og inspirert meg i skriveprosessen. Takk for gode samtaler og raushet med tid. Jeg vil også takke psykolog og stipendiat Kari Halstensen og psykologspesialist Anna M. Szulc for faglige råd og innspill. Takk til Institutt for Sjelesorg for økonomisk støtte og et oppmuntrende fagmiljø. Takk til venner og familie som har gledet seg over og delt mitt engasjement. Det har vært et privilegium å få arbeide med en tematikk som på så mange måter berører tro og liv.

Oslo, 15 Mai 2013

Elisabeth Mæland

I pray because I can't help myself.

I pray because I'm helpless.

I pray because the need flows out of me all the time - waking and sleeping.

It doesn't change God - it changes me.

C. S. Lewis

1. Innledning

1.1 Introduksjon

Sitatet over møtte jeg første gang da jeg så filmen *Shadowlands*. Filmen fra 1993 omhandler kjærlighetsrelasjonen mellom Oxfordakademikeren C. S. Lewis og den amerikanske poeten Joy Davidman, hennes død på grunn av kreftsykdom og hvordan dette utfordret C. S. Lewis kristne tro. I et fortvilet øyeblikk, ensom i sorgen sin, uttrykker han i sitatet ovenfor hvorfor han ber.

Jeg har sett filmen flere ganger og møter i den mye av det samme som også er mitt fokus i oppgaven. Den første gangen jeg så filmen provoserte sitatet til Lewis meg. Tanken på at Gud ikke ble påvirket eller endret av våre bønner, var vanskelig å forene med min tanke om Gud som lydhør, elskende og skapende. Senere har jeg oppfattet sitatet annerledes. Var det i stedet et uttrykk for at relasjonen Gud har til mennesket innebærer at han er lydhør, elskende og skapende. Og: at det er lydhørheten, kjærligheten og skaperkraften som endrer oss.

Innledningsvis ønsker jeg å presentere noe enkle vignetter som eksemplifiserer det jeg skal skrive om. Dette er situasjoner og møter som har vekket min nysgjerrighet og mitt behov for å bedre kunne forstå det jeg opplevde og erfarte. Disse erfaringene er en av grunnene til at jeg valgte å arbeide med temaet i oppgaven.

Sommeren 2012 besøkte jeg Moderna Museet i Stockholm. Jeg husker jeg på forhånd gledet meg til å se bygningen og utstillingen. Men det som til min overraskelse vekket min oppmerksomhet, var synet av busker og trær like ved inngangspartiet. Trærne og buskene var fulle av hvite lapper som flagret i vinden. Hva var dette for noe? En egen utstilling? Hva hadde den på hjertet? Ved inngangsdøren, på et bord, lå det bunker med hvite lapper. Ved siden av lappene en tekst, en invitasjon: ”Hvis du har et ønske kan du skrive det på en lapp og henge det på et tre”. Ved siden av et tre sto det en gammel stige. Denne hadde tydeligvis noen brukt fordi det hang lapper i toppen av treet. Hvorfor det? Nærmere himmelen og mindre synlig for forbigående. Synet av alt dette gjorde inntrykk på meg. Trær og busker fulle av hvite lapper. Fulle av ”ønsker”. Ved inngangen til et museum besøkt av all verdens folk. Hva

stod det på lappene, hvem hadde skrevet lappene, hva tenkte de at ”et ønske” var? Og ikke minst, hvem opplevde de inviterte og hva representerte treet for disse menneskene?

Som sykepleier har jeg mange ganger undret meg over pasienter og deres bønner og behov for å be. En av disse gangene var møtet med en pasient som var døende og hadde to til tre ukers forventet levetid igjen. Han ringte på callingen en kveld og inne på rommet satt han på sengekanten sammen med sin kone som satt på en stol like ovenfor han. Midt imellom dem hadde de satt frem en stol han inviterte meg til å sette meg i. På nattbordet lå det en lapp med teksten ned slik at den var skjult. Jeg undret meg og var avventende. Pasienten tok ordet mens han snudde lappen. ”Jeg ville bare fortelle deg at jeg hele livet har bedt denne bønnen”. Jeg leste: ”Kjære Gud, jeg har det godt. Takk for alt som jeg har fått.” Hva var det jeg var vitne til? Hvorfor ville han fortelle meg dette? På en måte fornemmet jeg en sjenanse og tillit der på samme tid. Hvem var jeg for han siden han ville dele dette med meg? Hadde det kanskje ikke noe med meg å gjøre? Var dette for han et slags ritual, en slags konfirmasjon? Jeg vet ikke.

En annen gang, en mandag på kreftavdelingen, møtte jeg en kvinne på 53. Hennes kreftsykdom var alvorlig og cellegiftkuren hun skulle få var det knyttet lite håp til. Jeg åpnet døra til rommet der hun lå og møtte en vakker, velstelt og forsiktig smilende kvinne godt gjemt under dyna. Jeg så hun var spent på hvem jeg var. I fem dager fikk hun en fire timer lang cellegiftkur og jeg satt hos henne for å se om hun tålte kuren. Det gjorde hun og hver dag fikk vi god tid til å snakke sammen. Hun hadde mange spørsmål i forhold til sykdommen og behandlingen. Så måtte hun ha pauser. Lange pauser der vi bare var hos hverandre. Hun var sliten. Måtte hvile. Hun fortalte om livet sitt. Hva hun hadde opplevd. Syntes ikke hun hadde fått det til. Hadde ikke levd som hun ville. Kjente seg ensom. Barna var travle. De to mennene hun hadde vært gift med hadde hun ingen kontakt med. Tårene kom. Sorgen. Redselen. Alt hun skulle miste. Alt hun hadde hatt som hun ikke lenger hadde. Alt det ukjente som ventet. Vi snakket om julen som nærmet seg. Jeg fortalte at jeg skulle til mine foreldre på Vestlandet der min far var prest. Fredagen kom og vi skulle vi ta avskjed. Hun skulle hjem. Jeg gikk mot døra for å hente en drosjerekvisisjon på vaktrommet. Hun spurte om jeg hadde litt mer tid, ”du skjønner, jeg har denne”. Hun hentet frem en hvit klut fra nattbordskuffen. ”Denne fikk jeg tilsendt etter å ha sett et forbønnsprogram på TV og så lurte jeg på om du kunne be faren din om å huske på meg i jula?”. ”Ja, det kan jeg. Og jeg kan også huske på deg. Er du kristen?” ”Nei”. ”Hvorfor ikke?”, spurte jeg forsiktig. ”Nei, du vet jo hvordan livet mitt har vært. Men, jeg tror på bønn”.

Mennesket ber. Det har det alltid gjort. Til alle tider og over alt. I og utenfor kirken og religiøse sammenhenger. På ulike måter og med mange slags uttrykk. Historien vitner om like mange erfaringer med bønn som det er personer som har bedt. I dette mangfoldet av erfaringer er det samtidig noe som er likt, noe alle har til felles når de ber. Dette ”noe” driver den enkelte til å be, og til å vende seg mot noe eller noen som man opplever som større og annerledes enn seg selv. Til dette eller denne andre som oppleves å ha en annen og større makt enn det mennesket erfarer at det selv har. Fordi mennesket trenger noe fra dette eller denne andre. Hva er det mennesket søker når det ber? Hva er det mennesket trenger når det ber? Hva er det som gjør mennesket i stand til å be og til å vende seg mot dette eller denne andre? Og hvorfor er menneskets erfaring med bønn så mangesidig og mangfoldig?

Vignettene ovenfor eksemplifiserer noe forståelig og samtidig tilsynelatende uforståelig ved bønn. Dette kan blant annet utfordre teologi og psykologi med tanke på hva bønn er, og kanskje også hva bønn ikke er. I pastoralklinisk og åndelig veiledningssammenheng anvendes det et begrep på denne grenseoverskridende tendensen det er å vende seg mot dette eller denne andre som mennesket opplever som større, sterkere og noe mer enn seg selv. Denne tendensen beskrives som *selv-transendens* og omtales av Walter E. Conn i *The Desiring Self* (1998). Jeg omtaler dette nærmere i oppgavens drøftingsdel.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Vignettene vitner om mine personlige og profesjonelle praksiserfaringer og som nevnt har disse erfaringene vekket min interesse for både hva bønn er og også hvorfor den enkeltes opplevelse av bønn kan være så ulik.

Som sjelesørger, sykepleier og lærer for sykepleierstudenter har jeg i prosessen frem mot valg av tema i oppgaven vært usikker på om jeg ønsket et sjelesorg- eller sykepleiefaglig fokus. Fordi jeg i den ene rollen står i en kirkelig sammenheng mens jeg i den andre representerer et såkalt livssynsnøytralt fag, kan jeg oppleve det som faglig uforenelig å skrive en oppgave som forsøker å bidra faglig til begge fagene. Erfaringen min som sjelesørger og sykepleier har gitt meg innsyn i to verdener som jeg ikke nødvendigvis opplever så ulike. I håp om å finne kunnskap som er relevant både for sjelesorg- og sykepleiefaget, har jeg landet på å bruke en psykologisk og teologisk innfallsvinkel som til sammen kan muliggjøre slike funn.

Mitt faglige utgangspunkt for valg av tema er religionspsykologi og teologi. I mine studier av religionspsykologi ved Menighetsfakultetet har jeg kjent på en særlig interesse for psykodynamiske teorier om psykologiske prosesser som bidrar til dannelse og utvikling av gudsrelasjon og gudsbilde. I tillegg har tilknytningsteori om menneskets utvikling av og evne til tilknytning interessert meg. I følge teorien kan både evne til og opplevelse av relasjonen til seg selv, andre og gud, forstås ut fra psykologiske prosesser. Etter å ha lest om tilknytning og religiøsitet har jeg funnet spennende sammenhenger mellom tilknytningsmønster og opplevd relasjon til gud i forbindelse med bønn.

Mine ulike møter med mennesker som ber, har blant annet vært møter med menneskers ulike opplevelser av relasjonen til gud. Det at personlig bønn er preget av tidligere tilknytningserfaringer og aktiverer opplevelsen av relasjonen til gud, har gjort meg nysgjerrig på sammenhengen mellom tilknytning og bønn. Teologisk forstått er den opplevde relasjonen til Gud også en frukt av Guds måte å relatere til mennesket på. Senere omtaler jeg hvordan jeg i oppgaven vil arbeide med tilknytning og bønn ved hjelp av to ulike fagtradisjoner.

Jeg har ikke funnet sjelesorgfaglige studier som ser på forholdet mellom tilknytning og bønn. I religionspsykologisk sammenheng har man derimot arbeidet med disse sammenhengene. Derfor mener jeg det er viktig at også sjelesorg- og sykepleiefaget arbeider med forholdet mellom tilknytning og bønn. Dersom det som uttrykkes og oppleves i bønn gir informasjon om den enkeltes tilknytningsmønster, må det være viktig at fagene kjenner disse sammenhengene. Tilknytning og opplevd gudsrelasjon er en livslang dynamisk prosess i stadig endring. Dette innebærer muligheten for bevegelse og utvikling fra en for eksempel utrygg opplevelse av relasjonen til gud til en tryggere opplevelse av denne relasjonen. En trygg opplevelse av gudsrelasjonen handler blant annet om en grunnleggende opplevelse av at gud er forutsigbar og lydhør. Motsvarende kan opplevelsen av relasjonen til gud være utrygg og da oppleves gud verken forutsigbar eller lydhør.

Tilknytningsteori understreker at det viktigste aspektet ved religion ikke er menneskets behov for å få svar på eksistensielle spørsmål men individets opplevde bånd til gud, der gud har funksjon som tilknytningsperson. Religionspsykologisk forskning er opptatt av hvordan tilknytningen til gud kan uttrykke seg i bønn, noe som kan avspeile hvorvidt gud oppleves som en trygg eller utrygg tilknytningsperson. I kapittel 3 redegjør jeg mer utførlig for dette.

1.3 På vei mot en problemstilling

Det er mange måter å arbeide med tilknytningsteori og bønn på. I min oppgave fokuserer jeg på forholdet mellom tilknytning og opplevd relasjon til Gud i forbindelse med personlig bønn. Dette forholdet kan en nærme seg på ulike måter. En måte er å se på det som skjer og oppleves i forbindelse med personlig bønn. En annen måte er å søke å forstå og kjenne tilknytningsmønsterets historie og funksjon i personens liv. Begge måtene har verdi teologisk og psykologisk, og begge måtene påvirker hverandre gjensidig. Å arbeide med den opplevde relasjonen til Gud i forbindelse med personlig bønn kan påvirke tilknytningsmønsteret. Motsvarende kan det å arbeide med tilknytningsmønsteret påvirke opplevelsen av relasjonen til Gud i forbindelse med personlig bønn. Hva som må til for å bevege seg fra utrygg til trygg opplevelse av relasjonen til Gud og endre tilknytningspersoner, beskrives i relasjonell psykodynamisk sammenheng som korrigerende relasjonelle erfaringer. I følge tilknytningsteorien kan slike erfaringer skje gjennom hele livssyklusen, her for eksempel i forhold til Gud. Erfaringen av forutsigbarhet og lydhørhet er det som muliggjør korrigerende relasjonelle erfaringer og dermed endring av tilknytningsmønster.

Av dette har jeg formulert følgende hovedproblemstilling for min oppgave:

Hvordan kan vi forstå sammenhengen mellom tilknytningserfaring og den opplevde relasjonen til Gud i bønn?

En konkretisering og utdyping av hovedproblemstillingen er formulert i følgende underproblemstillinger:

- (a) På hvilken måte påvirker tilknytningserfaringer opplevd relasjon til Gud?**
- (b) Kan personlig kristen bønn gi korrigerende relasjonell erfaring og endre tilknytningsmønster?**

1.4 Materiale

Før jeg omtaler mitt hovedmateriale kan det nevnes at det er mange som mener det er grunnleggende mønster i personligheten som påvirker det personlige bønnelivet.

Én tilnærming møter vi hos Bruce Duncan som har arbeidet med forholdet bønn og personlighetstype (Duncan 1993). Hans arbeid tar utgangspunkt i *The Meyers-Briggs Type Indicator* (MBTI) som ble utviklet av Katharine Briggs og Isabel Briggs Myers. Type-indikatoren bygger på Carl Gustav Jungs *Psychological Types* fra 1921 (Hovland 2001:222). Duncan ønsker ved hjelp av MBTI å gi et redskap som kan fremme selvforståelse og selvvinnsikt. Dette med tanke på den enkeltes bønneliv og også med tanke på den enkeltes plass i det kristne fellesskapet.

Enneagrammet er en annen tilnærming som skildrer ni ulike mennesketyper som til sammen utgjør mangfoldet i den kristne menighet. Enneagrammets forståelse av disse typene omhandler blant annet hvordan de ulike typene forholder seg til Gud og hvilken type bønn som er mest naturlig for de ulike typene (Metz og Burchill 1994).

1.4.1 Teologi om bønn

I tillegg til en generell presentasjon av ulike typer kristen bønn, ønsker jeg i oppgaven å hente det teologiske materialet fra kristen spiritualitetstradisjon der relasjonen til Gud i forbindelse med personlig bønn står sentralt. Jeg har fra denne tradisjonen valgt å bruke William A. Barry, en nåtidig teolog og psykolog, som reflekterer teologisk og psykologisk rundt hva personlig bønn er. Barry er blant veteranene innen åndelig veiledning etter Ignatiansk tradisjon i USA. Han er i sitt forfatterskap opptatt av at Gud kommuniserer personlig med hvert enkelt menneske han har skapt og ønsker å ha et vennskskapsforhold til alle som passer deres modenhetsnivå.

Barry har skrevet flere bøker som omhandler bønn som en personlig og vennskapelig relasjon til Gud. I bøkene presenterer han både sin teologiske forståelse av hva personlig bønn er samt viser til egne og andres erfaringer med tanke på personlig bønn. Som erfaren åndelig veileder har han møtt og fulgt mange mennesker i deres opplevelse av relasjonen til Gud i forbindelse med personlig bønn. I presentasjonen av materialet omtaler jeg nærmere noen av hans bøker.

1.4.2 Tilknytningsteori

Tilknytningsteori er en sentral og allment anerkjent psykologisk teori. Teorien omtaler hvordan mennesket forholder seg til nærhet, beskyttelse og omsorg på den ene siden og selvstendighet og betoning av egen styrke og muligheter på den andre siden (Broberg mfl.

2008b:11). Den handler om vårt behov for, hvordan vi utvikler evne til og hvordan vi fungerer i nære relasjoner. Sentrale navn med tanke på opphav til og utvikling av teorien er John Bowlby (1907-1990) og Mary Ainsworth (1913-1999).

Det religiøse livets psykologi (religionspsykologi) kan forstås ut fra et tilknytningsteoretisk perspektiv. Et slikt perspektiv forstår gud som en tilknytningslik person og den opplevde relasjonen til gud som en tilknytningslik relasjon. Dette perspektivet vektlegger at utvikling av tilknytning samt den opplevde gudsrelasjonen er i dynamisk forandring gjennom hele livssyklusen. Et eksempel på studiet av det religiøse livets psykologi er en studie av forholdet mellom tilknytningsmønster og bønn hos en gruppe college-studenter (Byrd og Boe 2001).

Til sammen henter jeg psykologisk-teoretisk materiale fra psykologien generelt og religionspsykologien spesielt. Tilknytningsteorien i sin alminnelighet sammen med anvendelse av denne i forsøket på å forklare religiøst liv, kan gjøre det mulig å forstå opplevd relasjon til gud i forbindelse med bønn. Studien som ser på forholdet mellom tilknytningsmønster og bønn hos en gruppe college-studenter, presenteres også i oppgaven fordi den er en av få empiriske studier som ser på disse sammenhengene.

1.5 Metode

1.5.1 Hermeneutisk metode

Valg og bruk av metode skal hjelpe meg til å besvare spørsmålene jeg stiller i oppgaven. Fordi min oppgave er en litteraturstudie, vil hermeneutisk metode hjelpe meg til å forholde meg til og anvende ulike typer tekster i forsøket på å nærme meg og besvare det jeg spør om i problemstillingen.

Jon Wetlesen omtaler hermeneutisk metode i sin artikkel *Samtale med tekster i lys av Gadammers hermeneutikk* (Wetlesen 1983). Her beskrives møter med tekster av ulike slag. Wetlesen presenterer Gadammers beskrivelse av samtale med tekster som hermeneutiske erfaringer.

Gadamer er en klassisk hermeneutiker og er opptatt av å tolke tekst og lese tekst som svar på spørsmål. Hans filosofiske hermeneutikk skiller seg fra den metodologiske og historiske

hermeneutikken ved å istedenfor å være opptatt av hva forfatteren har ment, er opptatt av tekstens sannhet og gyldighet. Han forstår ikke sannhet og gyldighet som en empirisk størrelse, men som forståelse i filosofisk forstand. Gadamer mener at en tekst må kunne gi svar på spørsmål av både historisk og aktuell interesse. Han mener at det å lese en tekst handler om både å få svar på spørsmål men også at møtet med teksten skaper nye spørsmål hos den som leser og samtaler med teksten. Når teksten skal videreformidles, noe han kaller ”utlegging og anvendelse” av teksten, må det gjøres på en måte som er ”umiddelbart forståelig” både for den som gjør dette og for den som han/hun henvender seg til. Utleggingen og anvendelsen av teksten må tydelig vise både hvordan teksten svarer på spørsmål og eventuelt begrunne dette (Wetlesen 1983:219).

Gadamer er opptatt av at en tekst må være det han kaller ”eminent” eller ”klassisk”. Med dette mener han at en tekst må gi ”fordypet forståelse av hva det er å være menneske, hva menneskets grunnleggende situasjon i verden er og særlig menneskets forhold til tiden” (Wetlesen 1983:222). Slike tekster mener han kan brukes og anvendes av stadig nye generasjoner i en levende tradisjonsformidling.

For å få bedre innsikt i hva forståelse er, mener Gadamer det er viktig å velge tekster som utfordrer ens forforståelse og fordommer. Dette sier han oppleves som å bli ”truffet” av teksten (Wetlesen 1983:222). Han beskriver dette som en avkreftelse av noe man antok på forhånd. Dette sier han er nødvendig for å gjøre seg en hermeneutisk erfaring, nemlig det å se at ens innsikt er foreløpig og kan endres i møte med nye erfaringer som for eksempel i møte med en tekst.

Gadamers omtale av den hermeneutiske erfaring beskriver han som den sanne, virkelige, egentlige og ekte samtalen med en tekst. Målet for en slik samtale er som ovenfor nevnt økt forståelse. Når møtet med en tekst tydeliggjør uenighet eller manglende forståelse, utfordres samtalepartnerne med tanke på gjensidig forståelse. Dette kan bare skje dersom samtalen er ekte. En ekte samtale sier han forutsetter ekte spørsmål og at spørsmålene er riktig stilt. For at et spørsmål skal kunne beskrives som riktig stilt, må det stilles i rammen av flere mulige svar, i en såkalt spørsmålshorison. Det at det er flere mulige svar, motiverer og gir retning og mening til spørsmålet (Wetlesen 1983:224). Videre beskriver han det ekte spørsmålet som et spørsmål den som spør ikke på forhånd kjenner svaret på. I tilknytning til dette sier Gadamer at et av de alternative svarene på spørsmålet må være fordommen den som stiller spørsmålet

bærer med seg. Samtidig må altså spørsmålsstilleren være åpen for at hans eller hennes fordom ikke er sann eller gyldig (Wetlesen 1983:225). På denne måten blir spørsmålet åpent og muligheten for en ekte samtale er tilstede. Dersom en samtale forløper på en ekte måte vil ny og gjensidig forståelse etableres. Dette kaller Gadamer en hermeneutisk erfaring. Han understreker at en fordom er nødvendig for å oppleve noe som uforståelig. Det uforståelige skaper spørsmål og er utgangspunktet for den hermeneutiske erfaringen med teksten, nemlig ny forståelse.

I møte med klassiske og eminente tekster vil ekte samtaler kunne ut i svar på spørsmål som er rettet mot teksten, fordi teksten gir det egentlige svaret på spørsmålene som er stilt. Teksten utkonkurrerer de andre alternative svarene i spørsmålshorisonen (Wetlesen 1983:233).

Når Gadamer skal beskrive hva forståelse er, innfører han den hermeneutiske sirkel (Wetlesen 1983:235). Denne sirkelen er en slags empirisk beskrivelse av hvordan forståelse skjer. Den som møter en tekst har en forforståelse eller sagt med andre ord, en helhetsforståelse. I møte med teksten oppstår uenighet og noe uforståelig. Behovet for å forstå og for å innlemme den nye delen i helheten driver leseren til å stille spørsmål som teksten besvarer. Med andre ord: forforståelsen utfordres og bevisstgjøres, spørsmål stilles til teksten, teksten skaper nye spørsmål i leseren, spørsmålene besvares av teksten og ny forståelse skapes. Den nye forståelsen innlemmes i forforståelsen og helhetsforståelsen er endret.

Slik jeg forstår Gadamers beskrivelse av eminente og klassiske tekster, tenker jeg at materialet jeg har valgt å bruke i min oppgave kan forstås som slike tekster. Dette er av betydning fordi jeg ønsker at materialet skal hjelpe meg til ”en fordypet forståelse av hva det er å være menneske, hva menneskets grunnleggende situasjon i verden er og særlig menneskets forhold til tiden” (Wetlesen 1983:222). På denne måten ser jeg for meg at materialet jeg bruker i oppgaven vil hjelpe meg til en ny forståelse av det jeg spør om i problemstillingen. Jeg møter materialet med en forforståelse og med spørsmål. Videre vil materialet gi meg svar og samtidig skape nye spørsmål i meg med tanke på det jeg ønsker å besvare i oppgaven. Slik vil forforståelse og manglende forståelse bli til økt kunnskap og ny helhetsforståelse.

Hvordan kan jeg få til en ekte samtale med tekstene eller materialet i min oppgave? En ekte samtale forutsetter spørsmål som stilles på en riktig og ekte måte. I min oppgave må det bety

at jeg i møte med materialet som tekst, leter etter mulige svar på for eksempel hvordan kan vi forstå sammenhengen mellom tilknytningserfaring og den opplevde relasjonen til Gud i bønn? Jeg må da være klar over ulike alternative svar på dette spørsmålet og at min fordom er et av disse svarene og muligens ikke det riktige svaret på spørsmålet. For at spørsmålet skal være riktig stilt må det også være stilt på en måte som får frem hva de ulike svaralternativene er (Wetlesen 1983:225). Så langt jeg forstår dette handler det om at spørsmålet forholder seg til og rommer mer enn bare min fordom som svar på spørsmålet. Fordommen muliggjør samtalen med teksten og utfordrer problemstillingen slik at den får retning og legger til rette for en eller flere hermeneutiske erfaringer (Wetlesen 1983:223).

Jeg håper at jeg i oppgaven ved hjelp av materialet, forstått som tekster, kan få en økt kunnskap om det jeg etterspør i problemstillingen. Det forutsetter en riktig bruk av tekstene slik Wetlesen beskriver dette i sin artikkel.

1.5.2 To ulike fagtradisjoner

I avhandlingen har jeg valgt å bruke materiale fra to ulike fagtradisjoner, henholdsvis fra psykologisk og teologisk tradisjon. Dette er metodisk utfordrende og jeg vil derfor si noe mer om hvordan hermeneutisk metode kan anvendes når disse fagtradisjonene møtes.

I boka *A fundamental practical theology* (1996) presenterer Don S. Browning hermeneutisk metode slik David Tracy utformer denne. Tracy er influert av Gadamer og presenterer en metode han kaller *mutual critical correlation*. Denne metoden forsøker å forbinde teologiens bekjennelse med spørsmål som springer ut fra både vår tro og også fra andre aspekt ved vår kulturelle erfaring (Browning 1991:46). Tracy ønsker en gjensidig, kritisk dialog mellom tolkninger av det kristne budskapet og tolkninger av moderne kulturelle erfaringer og praksiser. Han mener kristen teologi må ha en stadig kritisk pågående dialog med ”alle andre svar” og kaller dette fundamental praktisk teologi (Browning 1991:47). Med det mener han en inkluderende tilnærming til og forståelse av teologi, noe han beskriver som en deskriptiv, historisk, systematisk og strategisk praktisk teologi.

Anvendt på mitt materiale betyr det en metodebruk som muliggjør en gjensidig, kritisk samtale mellom teologi og psykologi. Med avhandlingens problemstilling som utgangspunkt skal jeg altså i avhandlingens drøftingsdel ved hjelp av denne metoden føre en samtale

mellom Barrys teologi om bønn og aspekter ved tilknytningsteorien. Samtalen skal ved å være gjensidig og kritisk oppnå det Browning beskriver som en inkluderende teologi.

Som omtalt skal jeg bruke teoretisk materiale fra to fagtradisjoner i avhandlingen, henholdsvis fra religionspsykologisk- og kristen spiritualitetstradisjon. Fagene har ulik forståelse av normativitet, noe som er metodisk utfordrende.

Owe Wikstrøm tar for seg dette dilemmaet i sin artikkel *Gud som Gud eller Gud som gud* (1990). Her omtaler han sjelesørgeren som må forholde seg til både det indre emosjonelle og til det intellektuelle i møte med konfidenten. Det indre emosjonelle beskriver han som menneskets gudstro som er sammenvevet med øvrig psykisk dynamikk. Det intellektuelle handler mer om en trofasthet mot klassisk kristen overbevisning. Problemet er hvordan disse to tolkningstradisjonene kan anvendes samtidig. Hvordan skal sjelesørgeren holde psykologiens vitenskapelige måte å forstå gudstroens tilblivelse på sammen med et klassisk kristen perspektiv? I teologisk sammenheng beskriver Wikstrøm en teistisk ontologi der Gud oppfattes som ”en levande aktör, ett subjekt som - skild från människan – drar henne till sig” (Wikström 1990:30). I psykologisk teoretisk sammenheng er disse ontologiske sannhetsspørsmålene ikke viktige, her forsøker man å forstå den emosjonelle og sosiale siden ved opplevelsen av gud (Wikstrøm 1990:32).

Relatert til min oppgave og bruk av metode, er dette en viktig diskusjon. Som Wikström understreker er Gud for den troende både et aktivt fritt objekt og samtidig en psykisk funksjon. Av denne grunn utfordrer han sjelesørgeren til å ta det som er viktig for konfidenten på alvor og ikke ende opp med det han beskriver som ontologisk reduksjonisme eller religiøst selvbedrageri. Han mener en forankring i klassisk sjelesorgstradisjon må balanseres med god psykodynamisk diagnostikk (Wikstrøm 1990:34).

Fordi mitt faglige utgangspunkt er både psykologisk og teologisk, håper jeg at jeg i oppgaven skal få til en balansegang der jeg ikke undervurderer verken det indre emosjonelle eller det intellektuelle ved tilknytning og opplevd relasjon til Gud i forbindelse med personlig bønn. Av dette er det relevant å snakke om å unngå ontologisk og spiritualiserende/teologiserende reduksjonisme (Engedal 2000:31). I det følgende vil jeg i den teologiske omtalen av Gud bruke stor G og motsvarende i den psykologiske beskrivelsen av gud bruke liten g.

1.6 Disposisjon

Jeg vil til å begynne med i oppgaven, i kapittel to, gi en oversikt over ulike typer kristen bønn før jeg mer utførlig presenterer Barrys teologi om bønn og erfaring med bønneveiledning i Ignatiansk tradisjon. Etter dette, i kapittel tre, presenterer jeg tilknytningsteorien med tanke på innhold, anvendelsesområder og teoriens forhold til religionspsykologisk fag og forskning. Følgende presenterer jeg tilknytningsteorien slik religionspsykologien anvender denne i forsøket på å forstå personlig bønn. I kapittel fire drøfter jeg hoved- og underproblemstillingene i lys av det som er presentert i kapittel to og tre.

1.7 Faglig målsetting

Dersom det er sannsynlige sammenhenger mellom tilknytningsmønster og opplevd relasjon til Gud i forbindelse med personlig bønn, håper jeg å kunne finne og omtale noen av disse sammenhengene i oppgaven. Videre, dersom korrigerende relasjonelle erfaringer er mulig i forbindelse med personlig bønn, håper jeg å finne svar på hva som muliggjør og kjennetegner slike korrigerende relasjonelle erfaringer. Innledningsvis omtalte jeg relevansen kunnskapen om disse sammenhengene har for både sjelesorg- og sykepleiefaget. Sjelesørgeren og sykepleieren møter mennesker som på ulikt vis uttrykker opplevelsen av relasjonen til Gud i forbindelse med personlig bønn. Dersom sjelesørger og sykepleier kan anvende kunnskap om sammenhengen mellom tilknytning og bønn med det formål å hjelpe konfident og pasient i retning av tryggere tilknytning, er oppgavens faglige målsetting å finne sannsynlig kunnskap om disse sammenhengene.

Hvem kommer til meg når andre går bort, hvem blir igjen? Hvem våger se bak alt jeg har gjort, og likevel kalle seg venn? Hvem orker se meg som den jeg er, og elske meg som en sønn?

Det begynner å bli et liv dette her, det begynner å ligne en bønn

Hva var løgn, hva var sant? Hvem kan gi svar? Jeg ble en tyv, jeg tok det jeg fant, og gikk før de så hvem jeg var. Jeg gjemte det jeg stjal, i hjertets svarteste, dypeste brønn.

Det begynner å bli et liv dette her, det begynner å likne en bønn

Hvem venter på meg, hvem viser vei, hvem skal gjøre meg hel? Alt jeg flyktet fra gjensøker meg, som en hjemlengsel i min sjel. Jeg ser hver tåre, hvert blick, hvert smil, hver latter, hvert rop, hvert stønn.

Det begynner å bli et liv dette her, det begynner å ligne en bønn

Hvem vil ta meg inn til seg, når det blir kaldt, hvem vil si: du er av meg – jeg elsker din sjel gjennom alt. Hvem orker å se meg som den jeg er, og elske meg som en sønn?

Det begynner å ligne et liv dette her, det begynner å bli en bønn

Ole Paus

2. Kristen bønn

2.1 Bønn i kirkens historie

Det er mange måter å systematisere og presentere bønn på. Før jeg i dette kapittelet omtaler Ignatiansk tradisjon og analyserer Barrys bøker, ønsker jeg å gi en framstilling av ulike typer kristen bønn slik disse på ulikt vis har preget kirkens historie. Denne framstillingen baserer seg i all hovedsak på en kilde. En slik presentasjon forstår jeg som et både historisk og teologisk godt utgangspunkt for å nærme meg tradisjonen Barry tilhører og hans forståelse av personlig bønn.

2.1.1 Bønn som relasjon

I boka *Christian Spirituality* (1996) gir Lawrence S. Cunningham og Keith J. Egan en presentasjon av kristen bønn. De innleder presentasjonen med å si at bønn er et stort og komplekst emne. Videre avgrenser de presentasjonen til å gjelde de handlinger som symboliserer, ved hjelp av ord og/eller gester, en persons relasjon til Gud (Cunningham og Egan 1996:66). Bønnehandlinger vitner om individets og fellesskapets overbevisning om ”den/de andre” som individet og fellesskapet har en meningsfull forbindelse til. Denne eller de andre er større enn og opptatt av den som ber. Bønn er en fundamental tros-handling som vitner om relasjon og tilknytning til ”den/de andre”. Bønn er kommunikasjon med ”den/de andre” og avspeiler menneskets utilstrekkelighet og avhengighet.

Bønn som relasjon kan også beskrives som Guds gave til mennesket, som menneskets ”sjelfulle samtale” med den treenige Gud og som menneskets respons på Guds handlinger i åpenbarings- og frelseshistorien (Dreyer 2005:504).

2.1.2 Jesus og bønn

Cunningham og Egan ser på Jesu liv og virke for å forstå bønn som konstituerende for kristen spiritualitet. Hele Jesu liv og virke var preget av bønn. Jesus ba selv og han lærte de han møtte både hvordan, under hvilke omstendigheter og til hvem de skulle be. Han oppfordret til å be om det vi trenger, om utdrivelse av demoner, for motstandere, om å unngå fristelser, om forsoning i forhold til våre brødre og søstre, om arbeidere for høsten og om å få den Hellige Ånds gave (Cunningham og Egan 1996:68). Det som mest fundamentalt preger Jesu bønn er

hans radikale kjærlighet til Gud Fader. Han veiledes og er ett med sin Far, og formålet med Jesu liv og virke er hele tiden Guds rikes sak. Jesu bønn kan av dette forstås som det ypperste forbilde for kristne og for kristen spiritualitet (Dreyer 2005:504).

2.1.3 Fellesskapets og den personlige bønn

Av Jesu liv og virke kan vi si at kristen bønn er et anliggende både for det troende fellesskapet og også for den enkelte i dette fellesskapet.

The primary place of prayer is community – the world, the body of Christ, the community of family and friends. Individual prayer is indispensable, but it emerges from, dwells in, and flows back to community (Dreyer 2005:505).

Det kristne fellesskapet samles for å minnes, huske, representere og repetere Jesu frelsende handlinger (Cunningham og Egan 1996:69). Slik lærer den troende bønnevaner og teknikker. I liturgien bruker den troende ulike typer bønn som hører det kristne livet til. Dette er tilbedelse der den troende erkjenner sin relasjon til Gud. Nattverden begynner med syndsbejennelse og et uttrykt behov for syndstilgivelse og fortsetter med den troendes begjæringer om at Gud må gi både materiell og åndelig fremgang. I liturgien møter den troende fire tradisjonelle former for bønn som er kjernen i kristen bønn. Dette er tilbedelse, takk, omvendelsesbønn og begjæringer.

Det kristne fellesskapet inviterer til mange ulike typer bønn som spenner fra en mer formell form, slik som for eksempel tidebønnene, til en mer uformell form, som bønn for ulike typer behov. Den troendes individuelle bønn er ofte preget av ulike typer behov og omstendighetene den troende er i. Ofte brukes formular og språk fra Skriften eller fra klassiske bønnebøker. Personlig bønn kan også være stille og ordløs. Den kan uttrykke en dyp følelse av avhengighet til Gud og et sterkt ønske om å være knyttet til ham. ”Å være i bønn” og opplevelsen av ord som utilstrekkelige er beskrevet av mange i kirkens historie. Mange vitner om en erfaring av ”noe mer” og om et møte med Gud nettopp i det uutsigelige (Cunningham og Egan 1996:71). Den uutsigelige bønnen omtales ofte som enkelheten og stillhetens bønn eller som kontemplativ eller mystisk bønn.

2.1.4 Ulike typer bønn

Kirkens historie og arv viser oss ulike måter å be på. Dette er fortsatt levende og tilstede i den moderne kirkens erfaring med og praktisering av bønn (Cunningham og Egan 1996:72).

En måte å be på er fellesskapets og individets respons på det som er lest i Skriften. Gud taler til oss gjennom Skriften som gir oss en mulighet til respondere på dette. Dette er en form for dialog med Guds ord som kan konkretiseres i følgende steg: lesning, meditasjon, bønn og kontemplasjon. Dette forstås ikke som mekaniske steg men som en helhetlig tilnærming for å trenge inn i og forstå Guds ord.

En annen måte å forholde seg til bønn på er tanken om at hverdagslivet er bønn (Cunningham og Egan 1996:73). Her forstås alt vi er og gjør som noe som har med Gud å gjøre. Det handler om å finne måter å bli bevisst Guds nærvær i menneskets liv og at alt vi er og gjør knytter oss til Gud.

Bønn som meditasjon har mange varierte metoder og former der systematisk oppdagelse og bevisstgjøring av menneskets relasjon til Gud står i fokus. Konsentrasjon om og refleksjon over denne relasjonen er sentralt her. Utgangspunktet er menneskets behov for stillhet. Den mediterende kristne trenger både ekstern og intern stillhet. Stillheten er nødvendig for å oppfatte Guds nærvær i våre liv. Denne oppmerksomheten forstås ikke som noe handlingsorientert men som noe dypere og enklere som kalles ”lidenskapelig tenkning” (Cunningham og Egan 1996:76). Denne tenkningen er åpen for å følelsmessig oppleve verden like mye som å kjenne til den. Stillheten kan gi en dyp følelse av seg selv i relasjon til Gud. Denne tenkningen kan videre føre til refleksjon over våre relasjoner og til en medfølelse med andre. Bønn som meditasjon beskrives av noen som transformerende. Den fremmer forståelse av guddommelig trofasthet og øker tilliten til denne. Den gir også opplevelsen av økt nærhet til Gud og andre (Shults og Sandage 2006:91).

2.1.5 Kropp og bønn

Når vi ber skal vi gjøre det som hele mennesker og på en måte som er naturlig og meningsfull for oss. Når vi relaterer bønn eller meditativ refleksjon til andre aktiviteter hjelper det oss til å integrere bønnelivet i vårt vanlige liv (Cunningham og Egan 1996:81). I følge Cunningham og Egan gjør bønn oss mer menneskelige og i stand til å elske og å bli elsket. Barry er også opptatt av hvordan menneskets relasjon til Gud menneskeliggjør mennesket og er konstituerende og primær i den forstand at den er en forutsetning for alle andre relasjoner (Barry 2008:14).

2.2 En analyse av William A. Barrys forståelse av bønn

Jeg vil i det følgende gi en analyse av William A. Barrys forståelse av bønn. Fokuset for analysen springer ut i fra både Barrys egenart og tenkning og fra det jeg etterspør i problemstillingen. Med utgangspunkt i Barrys bøker har jeg valgt tre hovedfokus i min analyse. Til å begynne med omtaler jeg Barry og den Ignatianske tradisjonens forståelse av bønn som respons på Skriften. Her presenteres Barrys teologiske forståelse av hvordan Gud i åpenbarings- og frelseshistorien viser seg gjennom sine handlinger og ord. Dette muliggjør menneskets relasjon til Gud. Denne presentasjonen ser jeg som et viktig utgangspunkt for å kunne forstå hvor og hvordan resten av analysen er forankret og tenkt. Det neste fokuset ser på relasjonen mellom Gud og mennesket slik Barry forstår denne som en personlig vennsksrelasjon. I møte med åpenbarings- og frelseshistorien tenker, føler og responderer mennesket i form av det Barry kaller bønn. På denne måten etableres og utvikler relasjonen mellom Gud og mennesket seg til en personlig vennsksrelasjon. Avslutningsvis i analysen vil jeg se på Barrys forståelse av bønn som følelsesmessig åpenhet og ærlighet overfor Gud og hva som hindrer og muliggjør dette. I analysen knytter jeg relevant innhold til problemstillingen og til tilknytningsteorien.

Før jeg presenterer analysen gir jeg en kort skisse av den Ignatianske spiritualitetstradisjonen og av Barrys biografiske kontekst og forfatterskap. En presentasjon av den Ignatianske tradisjonen gir en historisk og teologisk forståelseshorisont for Barrys forståelse av bønn.

2.2.1 William A. Barrys biografiske kontekst og forfatterskap

Ignatiansk spiritualitet har sin opprinnelse og inspirasjon fra arven etter Ignatius av Loyola (f. 1491, d. 1556). Ignatius ble født inn i en baskisk adelsfamilie og utdannet seg med tanke på et liv som soldat, hoffmann og geistlig diplomat. Historien om hans omvendelse knytter seg til kampen mot franske styrker i forsvaret av Pamplon (1521) der Ignatius ble alvorlig skadet. Rekonvalesenstiden brukte Ignatius til å gjentatte ganger lese en samling helgenbiografier og en bok om Jesu liv. Bøkene førte til hans omvendelse og et liv i Kristi tjeneste. Etter omvendelsen bestemte Ignatius seg for å reise som pilegrim til Jerusalem. På veien dit stoppet han i byen Manresa hvor han ble i nesten et år (1522-23). Tiden der brukte han til mye bønn og meditasjon, og, i følge ham selv, et langt sykeleie på grunn av overdreven askese. Likevel var det erfaringene fra Manresa som langt på vei formet hans bok *Spiritual Exercises*, som kanskje er hans mest kjente verk. Etter reisen til Jerusalem, via studier i Paris, dro Ignatius

sammen med seks venner til Roma der livet igjen tok en ny vending. Sammen med sine venner grunnla han der en ny orden, Jesuittordenen. Resten av sitt liv levde Ignatius i Roma der han ledet og fremmet den nye ordenens vekst (Lonsdale 2005:355).

Ignatius produserte en betydelig mengde skrifter, deriblant nevnte *Spiritual Exercises*. Disse åndelige øvelsene gir hjelp til å leve det kristne livet. Øvelsene inneholder materiale og veiledning for bønnelivet og hjelp til å gjøre gode kristne vurderinger og valg. Skriftet inneholder også bønner, meditasjoner, kontemplasjoner og refleksjoner med den hensikt å lede og veilede den troende.

Ignatiansk spiritualitet kjennetegnes ved en tro på at Gud gir seg til kjenne i både Skriften, kirken, i enkeltmenneskets liv og i menneskehetens historie. Jesu liv, død og oppstandelse gir ifølge Ignatiansk spiritualitet et mønster for hvordan det kristne livet skal leves. Dette er også Guds forsonende, helbredende og forløsende handling i forholdet til mennesket.

Kjærlighetens vei er fundamental og former den enkelte og fellesskapets liv i bønn, kontemplasjon og handling (Lonsdale 2005:356).

De siste tiårene har interessen for Ignatiansk spiritualitet vært betydelig innenfor mange kristne kirker og tradisjoner. Slik har Ignatiansk spiritualitet påvirket og formet kristne over hele verden. Oversettelsen av Barrys bøker til norsk er et eksempel på dette. I norsk sammenheng mottar mange med ulik kirkelig tilhørighet Ignatiansk åndelig veiledning. En kan spørre seg hva det er med denne spiritualiteten som trekker til seg troende i en tid preget av vantro, postmodernitet og religiøs og kulturell pluralisme (Lonsdale 2005:356).

Barry er en av de mest innflytelsesrike Ignatianske åndelige veiledere og forfattere. Han ble født i 1930 i Worcester, MA, og i 1950 gikk han inn i jesuittordenen der han var novisiat i to år. Fra 1953 til 1956 studerte han filosofi i Tyskland før han fra 1959 til 1963 studerte teologi ved Weston College, Weston, MA. I 1962 ble han ordinert til prestetjeneste og allerede i 1964 begynte han ved Universitetet i Michigan der han i 1968 fullførte sin doktorgrad i klinisk psykologi (Press).

Fra 1969 underviste han i psykologi og klinisk psykologi ved Weston School of Theology, Cambridge, MA. I 1971 ble han direktør for Center of Religious Development. Han tjenestegjorde begge stedene frem til 1978. Da ble han satt til å lede dannelsen av

jesuittprovinsen i New England. Fra 1985-1988 var Barry assisterende direktør for noviser i samme provins. I 1988 ble han utnevnt som rektor for Boston College, MA. Fra 1991 til 1997 tjenestegjorde han for jesuittene i New England. Etter dette ble han visedirektør ved et av jesuittenes program og leder for retretter på Campion Center i Weston, MA (Press).

Til tross for et travelt og engasjert liv, har Barry skrevet 15 bøker, deriblant *Seek My Face* (1989), *Paying Attention To God* (1990), *Letting God Come Close* (2001), *A Friendship Like No Other* (2008), *Changed Heart, Changed World* (2011) og *Praying The Truth* (2012). Som psykolog og teolog anvender Barry psykologiske perspektiver på menneskelige relasjoner. Han vektlegger betydningen av følelser i utviklingen av relasjoner når han i bøkene sine beskriver den enkeltes relasjon til Gud. I tråd med Ignatiansk tradisjon vektlegger Barry følelsesmessig ærlighet og åpenhet i forhold til Gud. Han er opptatt av viljen til å dele følelsesmessige dyp og oppmerksomheten på de følelsene som vekkes i møte med Gud (Nuth 2005:270). Barrys bøker er basert på egen og andres erfaring gjennom arbeidet som åndelig veileder. Barrys bøker er også basert på Ignatiansk tradisjon og skriftbruk. Barry beskriver denne skriftbruken som imaginær, fantasifull og kreativ med den hensikt at mennesker skal møte Gud (Barry 1989:ix). Videre viser også Barry i alle sine bøker til skriftsteder og ulike personers erfaring for å illustrere utviklingen av relasjonen til Gud. Barry sier eksplisitt at han leser mer inn i tekstene enn forfatteren av teksten hadde som intensjon da teksten ble skrevet.

Som primærmateriale i avhandlingen har jeg valgt å bruke tre av Barrys bøker: *A Friendship Like No Other* (2008), *Seek My Face* (1989) og *Praying The Truth* (2012). I det følgende vil jeg omtale og analysere bøkene. I omtalen og analysen referer jeg også til noen av de andre bøkene nevnt ovenfor. Dette for å utdype og ytterligere belyse det jeg finner i primærmaterialet. Mitt inntrykk av bøkene er at de både utfyller og gjensidig bekrefter hverandre. Til sammen gir de et helhetlig inntrykk av Barrys forståelse av og erfaring med bønneveiledning, mer enn en utvikling fra ett ståsted til et annet. Fordi noen av bøkene har et innhold som helt eller delvis overlapper hverandre, kan dette oppleves repeterende men også bekræftende og tillitsvekkende fordi det viser konsistens. Barry tilhører en tradisjon som har en avklart forståelse av hva bønn og bønneveiledning er. Bøkene jeg skal analysere er skrevet over en tidsperiode på ca. 14 år. Den første, *Seek my face*, ble utgitt i 1989 og den siste, *Praying the truth*, i 2012. Ved å velge bøker som er skrevet i henholdsvis 1989, 2008 og 2012 håper jeg å finne både kontinuitet og endring preget av Barrys tilhørighet og erfaring som åndelig veileder.

2.2.2 Bønn som respons på Skriften

Den Ignatianske tradisjonen som Barry tilhører, forutsetter i utgangspunktet at den bedende har kjennskap til Skriften og deltar i kirkens liv. Bønn forstås som en respons på denne kjennskapen. I boken *A friendship like no other* (2008) gjør Barry spesielt rede for hvordan bønn springer ut fra kjennskap til Skriften, og jeg henviser derfor primært til denne boken i denne delen av analysen. I Barrys omtale av kjennskap til Skriften oppstår det en viss usikkerhet om hva han nærmere bestemt mener med dette. Når Barry omtaler ”kjennskap til Skriften” viser han både til Bibelen, liturgien og nattverden som steder der den troende får denne kjennskapen. Dette skaper en viss uklarhet med tanke på hva han mener Skriften er, om Skriften er ensbetydende med Bibelen eller om liturgien og nattverden også er en del av Skriften. Uavhengig av dette uttrykker Barry tydelig at kjennskap til Skriften er kjennskap til åpenbarings- og frelseshistorien, noe den troende får i Bibelen, liturgien og nattverden. I analysen under veksler jeg på samme måte som Barry i bruken av Bibelen, liturgien og nattverden som steder der den troende får kjennskap til Skriften.

Kjennskap til Skriften

Guds åpenbarings- og frelseshistorie

Barry beskriver Bibelen som historien om den progressive åpenbaringen av Gud. Han omtaler åpenbaringen som en selv-åpenbaring der Gud på ulikt vis og til ulik tid åpenbarer og viser mennesket hvem han er. Denne åpenbaringen muliggjør menneskets kjennskap og relasjon til Gud. Skapelsesberetningene, Israelsfolkets historie, evangelietekstenes beretning om Jesu liv og virke og Den Hellige Ånds komme etter Jesu død og oppstandelse, er historien om den treenige Gud som åpenbarer seg for mennesket i handling og ord som Fader, Sønn og Hellig Ånd. Barry understreker at denne åpenbaringen først og fremst skjedde ved Guds gjerninger og handlinger i historien, mer enn ved hans ord.

This revelation, however, like most deep self-revelations, did not come so much in words as in deeds – deeds of God in the history of the Hebrew people, in the person of Jesus, and in the work of the Spirit in human history (Barry 2008:154).

I sin presentasjon av åpenbarings- og frelseshistorien er Barry opptatt av hvordan denne hele tiden er preget av Guds kjærlighet, initiativ og invitasjon til kjennskap og vennskap. Gud selv kaller mennesket til fellesskap med seg og han holder sine løfter til sitt folk i en historie og relasjon preget av menneskets troløshet. Guds folk blir bærere av, og erfarer oppfyllelsen av, løftene Gud gav folket sitt (Barry 2008).

Treenigheten og mennesket

Åpenbarings- og frelseshistorien viser oss Gud som den treenige Gud. Barry er opptatt av hvordan de tre personene i Gud relaterer både til hverandre og til mennesket. Et eksempel på at personene i treenigheten relaterer til hverandre er Jesu bønn på korset. Åpenbarings- og frelseshistorien viser også hvordan de tre personene i Gud er ulike og hvordan de i forhold til mennesket har vist seg på ulikt vis.

Som Skaper viser Gud, allerede når han skaper mennesket, at han drives av en kjærlighet til og et ønske om vennskap med mennesket. Barry uttaler eksplisitt at Gud skapte mennesket fordi han ønsket vennskap med mennesket (Barry 2008:xiv). Dette synliggjøres i skapelsesberetningene der Gud viser seg som skaper av universet, den eneste sanne Gud og alles Gud. Denne Gud ønsker nærhet og relasjon til mennesket (Barry 2008:12). Når Barry beskriver Guds skapelse av mennesket er han særlig opptatt av at mennesket ble skapt gudbilledlik og med evne til relasjon til Gud, andre mennesker og Guds skapte univers. Gudbilledligheten og relasjonsevnen knytter Barry til Guds ønske om relasjon til og vennskap med mennesket. "We are relational creatures; we exist as persons only in relationship. And our first relationship, the one that constitutes us as a person, is with God" (Barry 2008:14). Barry understreker samtidig at gudbilledlighet ikke er det samme som likhet. Mennesket er ikke lik Gud (Barry 2008:16).

Kristne tror at Jesus er oppfyllelsen av Guds løfte om Messias. Jesus, Guds sønn og en av personene i treenigheten, trer inn i historien som sant menneske og samtidig sann Gud. Barry beskriver inkarnasjonen som møtet mellom himmel og jord der Gud ikke lenger bare er den transcendenten som er utenfor menneskets verden, men nå også er immanent og nær mennesket i Guds skapte verden (Barry 2008:162). Barry beskriver Jesu opplevelse av seg selv som både menneskelig og samtidig som ett med Gud Fader (Barry 2008:156). Han er opptatt av at Gud gjennom Jesu liv, død og oppstandelse kommer mennesket helt nær og dermed viser mennesket sin kjærlighet og medfølelse (Barry 2008:112). Ved Jesus åpenbarer Gud seg som relasjonell på en gåtefull og mystisk måte. Gud gir sin sønn i kjærlighet til en syndig verden som trenger frelse. Mennesket ønsket å bli lik Gud da det spiste av treet som gav kunnskap om godt og ondt, og siden den gang har mennesket, slik Barry beskriver det, vært fylt av løgnen om at mennesket selv ved egne handlinger kan få kontroll over sin eksistens og at Gud ikke ønsker at mennesket skal ha denne makten (Barry 2008:16). Mennesket valgte rivalisering i stedet for vennskap.

In other words, from the beginning of human existence on earth, God's plan for the world has entailed human acceptance of God's friendship. We turned away from this friendship and lost our way. We were in need of salvation from our folly. God's answer was to renew the offer of friendship and to send the son to share our lot and show us how to live as friends of God (Barry 2008:107).

Den tredje personen i Gud, Den Hellige Ånd, beskrives blant annet i evangeliens omtale av Jesus. Jesus var i hele sitt liv og virke fylt av Den Hellige Ånd. Den samme Ånd ble gitt til disiplene etter Jesu død og oppstandelse. Barry beskriver Åndens gjerning som relasjonell internt i treenigheten og også overfor mennesket. Åndens gjerning er stadig pågående. Den overbeviser, veileder og leder mennesker inn i vennskapet med Gud, hverandre og hele hans skapte univers (Barry 2008:71).

Barry beskriver Gud som trofast, relasjonell, elskende og medfølende. Han sier mennesket er skapt av Gud med evne til relasjon. Dersom mennesket i forbindelse med bønn erfarer Gud som trofast, relasjonell, elskende og medfølende, korresponderer dette med tilknytningsteoriens beskrivelse av forutsigbarhet og lydhørhet som forutsetninger for trygg tilknytning. Trygg tilknytning vil jeg beskrive nærmere i kapittel 3. Jeg vil også i kapittel fire se nærmere på dette med tanke på å besvare spørsmålet om kristen bønn kan gi korrigerende relasjonell erfaring og endre tilknytningsmønster.

Bønn som respons på Skriften

Hva betyr det så at bønn, slik Barry beskriver det, er en respons på kjennskapet til Skriften? Og hva kjennetegner denne responsen i følge Barry?

Responsen fordrer, slik jeg forstår Barry, menneskets erfaring av et møte og opplevelsen av å være i en relasjon. Barry viser her til Guds ønske om og initiativ til vennskap med mennesket. Åpenbarings- og frelseshistorien vitner om dette vennskapet og om Guds og menneskets evne til å erfare hverandre i relasjon. Barry forstår menneskets relasjon til Gud som primær og konstituerende. Dette er betydningsfullt med tanke på bønn som respons på Skriften. I åpenbarings- og frelseshistorien møter mennesket sin primære relasjon, nemlig relasjonen til Gud. Dette muliggjør vennskapet med Gud og fører til menneskets respons i form av bønn (Barry 2008:14).

Barrys beskrivelse av menneskets relasjon til Gud som konstituerende og primær, er interessant å se nærmere på med tanke på tilknytningsteoriens beskrivelse av barnets relasjon til primær omsorgsgiver som nødvendig for fysisk og psykisk overlevelse. Hva i teologien og

psykologien korresponderer her og hvordan utfyller de hverandre i forståelsen av menneskets tilblivelse i, evne til og opplevelse av relasjon? Dette er spørsmål jeg vender tilbake til i den avsluttende drøftingen.

Den treenige Gud som har vist mennesket hvem han er, åpenbarer seg i Skriften, liturgien og nattverden (Barry 2008:31). Den troende erfarer der Guds kall til vennskap og responderer med bønn. Barry beskriver responsen som en prosess bestående av tanker, refleksjoner, følelser og bønn. Her forstås bønn som menneskets gjensvar på kjennskapen og opplevelsen av relasjon og invitasjon til vennskap. Liturgien og nattverden er både åpenbarings- og frelseshistorie og samtidig bønn. Barry sier at menneskets relasjon til Gud gir mindre selvsentrering og mer medfølelse med andre og verden (Barry 2008:97). I sin omtale av bønn som respons på Skriften er Barry opptatt av at mennesket alltid erfarer multidimensjonelt.

It is important to note before we start that while our experience is the only place where we can encounter God, no experience is pure; every experience we have is influenced by what is outside us, by our psychological makeup, by our sociological and cultural background, by the language we speak, and by our bodily states. Every experience is multidimensional (Barry 2008:180).

Barry sier også at alle våre erfaringer er preget av tidligere erfaringer, av våre meninger og av Guds Ånd. Mennesket møter ikke Skriften, nattverden, liturgien eller Gud med blanke ark. På samme måte ber eller responderer heller ikke mennesket uavhengig av alle sine erfaringer. I mangfoldet av dimensjoner innen menneskelig erfaring, er Barrys forståelse av Åndens ledelse sentral. Ånden hjelper den troende i å skjelne mellom hva som er av Gud og hva som ikke er av Gud (Barry 2008:181).

The bad spirit raises doubts and questions that cause inner turmoil and self-absorption, while the good spirit tries to encourage us and to increase our peace, joy, faith, hope, and love (Barry 2008:183).

Sitatet kan gi inntrykk av at tvil og indre uro fører til en selv-opptatthet som ikke er av Gud, mens fred, glede, tro, håp og kjærlighet derimot er av Gud. Det er viktig å holde dette sammen med Barrys beskrivelse av den troendes vennskap med Gud, der følelsesmessig ærlighet og åpenhet preger relasjonen. En slik åpenhet sier han også handler om å uttrykke tvil og uro. Hele tiden er Barry opptatt av at det er Gud som skaper endring og gjør mennesket i stand til å vende seg mot han og andre (Barry 2008:185).

Barrys forståelse av bønn som tanker, refleksjoner og følelser uttrykt i relasjon til Gud, likner slik jeg ser det tilknytningsteoriens beskrivelse av trygg tilknytning der barnet uttrykker seg direkte og umiddelbart uten å kompensere overfor tilknytningspersonen. Barrys forståelse av

bønn minner også om tilknytningsrelasjonens utvikling fra mer instinktiv adferd til dannelse av indre arbeidsmodeller som anvendes i møte med andre. Trygg tilknytning og indre arbeidsmodeller beskriver jeg nærmere i kapittel tre. Kompleksiteten i de indre arbeidsmodellene likner Barrys forståelse av at mennesket erfarer multidimensjonelt. Barrys forståelse av at relasjonen til Gud gir mindre selvsentrering og mer medfølelse med andre og verden relaterer seg også til tilknytningsteoriens forståelse av trygg tilknytning som gir utforskningstrang og evne til empati. Disse sammenhengene mellom tilknytningsteori og opplevd relasjon til Gud i forbindelse med bønn ser jeg nærmere på i kapittel fire.

2.2.3 Bønn som personlig venns­kaps­relasjon

Barry omtaler bønn som den personlige venns­kaps­relasjonen mennesket har til Gud. For å forstå hva dette betyr vil jeg nå se på Barrys beskrivelse av dette vennskapet. I boken *A friendship like no other* (2008) gjør han spesielt rede for vennskapet mellom Gud og mennesket og jeg bruker derfor primært denne boken i denne delen av analysen.

Vennskap som analogi og metafor for relasjonen mellom Gud og mennesket

Barry er opptatt av at Gud ønsket vennskap da han skapte mennesket (Barry 2008:xiv). Barry uttaler dette eksplisitt, som en påstand om noe reelt, samtidig som han påpeker at han bruker begrepet vennskap som en analogi og metafor for relasjonen Gud ønsker å ha til mennesket (Barry 2008:xv).

En kan spørre seg hvorfor Barry velger å bruke venns­kaps­begrepet når han skal beskrive relasjonen mellom Gud og mennesket. Dette begrepet brukes i liten grad i åpenbarings- og frelseshistorien slik vi leser denne i Skriften. Et eksempel der begrepet brukes er Jesu siste måltid med disiplene der han kaller disiplene venner (Barry 2008:28).

For å forstå Barrys bruk av begrepet vennskap, er det viktig å understreke at en analogi og metafor ikke er det samme som det den forsøker å forklare. Når Barry ønsker å forklare og forstå relasjonen mellom Gud og mennesket, betyr det at begrepet vennskap forklarer, likner og er beslektet med relasjonen Gud har til mennesket. Men denne relasjonen er samtidig ikke det samme som vennskap. Slik sett kan relasjonen mellom Gud og mennesket forstås som noe mer og annet enn vennskap. På hvilken måte kommer dette til uttrykk i Barrys bøker?

Når Barry beskriver etableringen av venns­kaps­relas­jonen mellom Gud og mennesket, omtaler han denne som annerledes og noe mer enn etableringen av mellommenneskelig vennskap. Han forstår etableringen som primær og konstituerende med tanke på menneskets relasjoner til andre. Han beskriver også etableringen av relasjonen til Gud som et første nødvendig steg for at et vennskap til Gud kan utvikle seg. Dette første steget sier han er en overvinnelse av frykt for Gud (Barry 2008:xv). Denne frykten beskriver han som mulig forstyrrende både i etableringen og i den videre utviklingen av vennskapet.

Når Barry beskriver utviklingen av venns­kaps­relas­jonen mellom Gud og mennesket, sammenlikner han denne med utviklingen av mellommenneskelig vennskap. Samtidig viser han hele tiden til det genuine ved relasjonen mellom Gud og mennesket. Dette omtaler jeg nærmere senere i dette kapittelet.

Jeg vil i det følgende først analysere Barrys omtale av menneskets frykt for Gud og hvordan denne frykten kan hindre etablering og utvikling av venns­kaps­relas­jonen til Gud. Etter dette ser jeg på Barrys beskrivelse av utviklingen av venns­kaps­relas­jonen mellom Gud og mennesket og hva som karakteriserer utviklingen av denne relasjonen.

Menneskets frykt for Gud og erfaring av sin skapelse

Barry er opptatt av den gode frykten for Gud. Denne frykten er ikke lik frykten som hindrer nærhet og relasjon til Gud. Den gode frykten beskriver han på følgende måte:

The “fear of the Lord” that is the beginning of wisdom is a healthy realization of God’s awesomeness. God is fascinating and awe-inspiring, even terrifying as the theologian Rudolf Otto put it. But suppose for a moment that God, who is the Mystery itself – awesome, terrible, and unknowable – wants our friendship. Then the beginning of wisdom might be an acceptance of God’s offer, even though accepting it proves to be daunting, challenging, and even a bit frightening (Barry 2008:xviii).

Barry omtaler i mange av sine bøker menneskets ambivalens i forhold til Gud. Han beskriver hvordan menneskets lengsel etter nærhet til Gud ofte er dempet av menneskets frykt for Gud, noe som fører til en opplevelse av avstand. I følge Barry har denne frykten mange mulige kilder.

En kilde til frykt kan være bildet den enkelte har av Gud. Dette kan handle om erfaringer i tidlig barndom der barnet på grunn av dårlige og krenkende foreldre opplevde seg grunnleggende redd for sine egne foreldre. Denne redselen overføres lett på bildet og

opplevelsen av Gud. Barry peker også på autoritetspersoners undervisning og forkynnelse som har ført til skremmende bilder av og frykt for Gud (Barry 2008:33).

En annen kilde til frykt for Gud, sier Barry, er den enkeltes redsel for at nærhet til Gud vil kreve en endret livsstil og en mer radikal religiøsitet (Barry 1989:3). Denne opplevelsen er en følelse av å måtte bli annerledes for å kunne ha en personlig og nær relasjon til Gud. Barry forklarer dette med bilder den enkelte har av Gud. Samtidig sier han at denne opplevelsen også kan ha med noe som oppleves vanskelig i aktuell livssituasjon.

Barry sier at frykten for Gud sitter dypt i mennesket og er umulig å fjerne ved hjelp av tanke og vilje. Overraskende er det å lese om Barrys beskrivelse av det første steget bort fra frykten, steget som overvinner frykten og muliggjør utviklingen av en personlig relasjon til Gud: "I believe that such an experience of our creation is the affective first principle and foundation on which any development of a personal relationship with God must rest" (Barry 1989:15).

Hvilken erfaring er det Barry viser til her og på hvilken måte er denne erfaringen sterkere enn frykten for Gud og derfor noe som muliggjør en personlig relasjon til Gud? Barry svarer slik på dette:

What will so involve us with God that we will stay with the relationship even when our fears and anxieties are very strong? Experience tells us that we risk intimacy with another only when our love for the other is stronger than our fears... To overcome our ambivalence, we need a deep experience of how God has loved us first (Barry 1989:9).

Den dype erfaringen av at Gud har elsket oss først, sier Barry, er en fundamental erfaring av vår egen skapelse som fra Guds side var ønsket om og kjærligheten til mennesket. Et ønske som førte til menneskets tilblivelse og dermed mulighet for å erfare det Barry beskriver som "I know not what" (Barry 1989:15). Erfaringen av "I know not what", sier Barry, er møtet med mysteriet i Gud og ønsket om og lengselen etter Gud. Denne erfaringen er Guds berøring av menneskets gudskapte ønske om relasjon til Gud. Når mennesket erfarer sin skapelse, nemlig erfaringen av at Gud har elsket mennesket først, muliggjøres utviklingen av en nær og personlig vennskapsrelasjon med Gud. Barry understreker at når mennesket på denne måten erfarer sin skapelse, etableres en emosjonell base, noe han sier er nødvendig for den videre utviklingen av vennskapet (Barry 1990:16). Her siterer Barry Augustin: "You have made us for yourselves, and our hearts find no peace until they rest in you" (Barry 1989:14).

I forkant av Barrys beskrivelse av menneskets erfaring av sin skapelse, oppmuntrer han den som kjenner på frykt for Gud, til å uttrykke denne frykten med egne ord i bønn (Barry 1989:5). Barry viser en grunnleggende tillit til at Gud responderer på menneskets lengsel i form av at Gud gir mennesket en erfaring av sin skapelse. En erfaring som fundamentierer utviklingen av en personlig vennsapsrelasjon med Gud (Barry 1990:18). Som tidligere nevnt forstår Barry menneskets relasjon til Gud som primær og konstituerende, noe han også i forbindelse med omtalen av menneskets erfaring av sin skapelse beskriver som en sentral relasjon som er utgangspunktet for alle andre relasjoner (Barry 1990:19).

Relatert til oppgavens problemstilling er det naturlig å spørre om teologi og psykologi her utfyller og utfordrer hverandre. Barrys forståelse av menneskets frykt for Gud samt erfaring av sin skapelse og lengsel etter Gud, utfordrer slik jeg ser det, tilknytningsteoriens manglende beskrivelse av de ontologiske spørsmålene om menneskets væren i verden. Samtidig likner forståelsen av at relasjonen til Gud fundamentalt sett er emosjonell, tilknytningsteoriens fokus på det emosjonelle i utviklingen av en tilknytning. Tilknytningsteoriens forståelse av menneskets frykt i relasjon til andre, her også i relasjon til gud, gir teologien utfyllende kunnskap om hva som skaper denne frykten og hvordan denne kan utarte seg.

Tilknytningsteoriens forståelse av følelser og frykt omtaler jeg i beskrivelsen av indre arbeidsmodeller og tilknytningsmønstre i kapittel tre. Spørsmålet om teologi og psykologi utfyller og utfordrer hverandre vender jeg tilbake til i den avsluttende drøftingen.

Menneskets vennskap med Gud

Å overvinne frykten og å erfare sin skapelse er en forutsetning for de neste stegene i utviklingen av den personlige vennsapsrelasjonen med Gud. Den videre utviklingen av vennskapet sammenlikner Barry med utviklingen av mellommenneskelige vennsapsrelasjoner.

Her er det igjen viktig å merke seg Barrys begrepsforståelse med tanke på relasjonene i Gud, relasjonen mellom Gud og mennesket og menneskenes relasjoner til hverandre. På den ene siden omtaler Barry vennsapsrelasjonen mennesket har til Gud som primær, konstituerende og en forutsetning for alle andre relasjoner og vennskap. Samtidig bruker Barry vennskapet mellom mennesker som en analogi og metafor når han beskriver hvordan relasjonen mellom Gud og mennesket utvikler seg (Barry 2008:8). Han bruker altså den menneskelige erfaring og det menneskelige språk når han skal beskrive utviklingen av relasjonen mellom Gud og

mennesket. En relasjon han mener er primær, konstituerende og en forutsetning for mellommenneskelige relasjoner.

Når Barry har beskrevet og omtalt det første steget, nemlig menneskets steg ut av frykten ved erfaringen av sin skapelse, fortsetter han å beskrive utviklingen av vennsapsrelasjonen til Gud ved å vise til og beskrive utviklingen av mellommenneskelig vennskap.

Barry sier at alle vennskap starter med en gjensidig attraksjon. Denne attraksjonen kan handle om utseende, sjarme, varme, intelligens, humor, karakter, politisk ståsted, mot og mye mer (Barry 2008:5). Attraksjonen kan oppstå overfor nye mennesker og mennesker en tidligere har opplevd lite attraktive. Hans påstand er at attraksjon alltid er en forutsetning for utviklingen av et vennskap. Barry relaterer menneskets erfaring av sin skapelse til erfaringen av attraksjon, og at denne erfaringen fører mennesket inn i utviklingen av vennskapet til Gud. Her er det viktig å merke seg at Barry omtaler denne erfaringen som enestående i relasjon til Gud og ulik attraksjonen mellom mennesker. I forhold til Gud er denne attraksjonen nødvendig for å overvinne menneskets grunnleggende frykt i forhold til Gud. I mellommenneskelige relasjoner relaterer ikke Barry frykten til attraksjonen.

Etter attraksjonen utvikler vennskapet seg ved det Barry kaller gjensidig selv-åpenbaring. Dette beskriver han som en gjensidig åpenhet om hjertesaker på grunn av ønsket om å kjenne og å være kjent av den andre. Veien mot åpenhet om hjertesaker er preget av et gjensidig ønske om å bruke tid sammen der samtalen på grunn av økt tillit fordypes ved en stadig selv-åpenbaring. Til å begynne med er samtalen preget av overflatiske ting. Fordypningen av relasjonen skjer gjensidig meddelelse av synspunkter, opplevelser, følelser og kanskje også av opplevelsen av relasjonen til hverandre. I denne forbindelse omtaler Barry åpenbarings- og frelseshistorien som Guds selv-åpenbaring i forhold til mennesket. Guds attraksjon og ønske om relasjon til mennesket fører til hans selv-åpenbaring. Denne selv-åpenbaringen gir mennesket kjennskap til Gud og også til sin egen skapelse. Dette fører til menneskets respons på Guds selv-åpenbaring i form av menneskets selv-åpenbaring overfor Gud. Barry beskriver denne selvåpenbaringen som tanker, refleksjoner, følelser og bønn (Barry 2008:154). Her er det et poeng å merke seg forskjellene i den gjensidige selv-åpenbaringen mellom Gud og mennesker og mellom mennesker. Mennesket er skapt og derfor kjent av Gud, mens mennesket ikke kjenner Gud før han åpenbarer seg for mennesket. Dette kan forstås som

mindre gjensidig enn den gjensidige selv-åpenbaringen mellom mennesker i utviklingen av en vennskspsrelasjon.

Den gjensidige selv-åpenbaringen er slik Barry beskriver det på mange måter en oppdagelsesferd som avløses av den neste, nødvendige fasen som kan oppleves mer sårbar og risikofylt. Alle mennesker bærer med seg frykt, selvforakt og usikkerhet i møte med andre mennesker. Den grunnleggende frykten handler i følge Barry om den enkeltes usikkerhet på om den andre vil bli værende i relasjonen dersom den andre ser hvem jeg er og hva jeg har gjort. Konkret kan dette handle om usikkerhet på om relasjonen og den andre tåler skuffelser, sinne, sjalusi, smålighet og feilsteg. Barry sier alle vennskap møter denne fasen fordi alle mennesker er skrøpelige og redde (Barry 2008:7). Overfor Gud handler dette om menneskets opplevelse av synd, skyld og tilkortkommenhet. Guds sårbarhet beskriver Barry som Guds vei til mennesket gjennom Jesus som drepes av mennesket på en ussel og ydmykende måte. Korsfestelsen og oppstandelsen viser mennesket at Guds ønske om vennskap aldri vil bli trukket tilbake. Jesu død og oppstandelse utfordrer mennesket til å ta imot og akseptere Guds offer, slik Barry beskriver dette (Barry 2008:106).

Ved å erfare at vennskapet tåler frykt og sårbarhet, fundamenteres relasjonen og fokuset flyttes fra oppmerksomheten på hverandre og relasjonen til det Barry kaller et samarbeid for en bedre verden. Han beskriver dette som å se utover seg selv og å ha et samarbeid gjennom et felles engasjement. Barry beskriver denne fasen i utviklingen av vennskapet på følgende måte:

We are able to be ourselves with God. Ultimately, we can become collaborators with God in God's family business. For Christians, this stage of collaboration in the family business is called discipleship, or friendship with Jesus of Nazareth (Barry 2008:8).

Til slutt i beskrivelsen av utviklingen av mellommenneskelige vennskspsrelasjoner, nevner Barry døden som uunngåelig for alle mennesker. Han beskriver hvordan sykdom kan prege vennskap i form av en fortsatt selv-åpenbaring og fordypning av relasjonen, men også føre til en tilbakegang av denne åpenbaringen der den ene eller begge av ulike grunner ikke lenger fortsetter selv-åpenbaringen. Døden blir den endelige slutten på relasjonen og selv-åpenbaringen. I relasjon til Gud møter den troende Jesu død i åpenbaringshistorien, men samtidig også hans oppstandelse og håpet om gjenforeningen med både Gud og mennesker den troende har hatt en vennskspsrelasjon til (Barry 2008:8).

I det foregående har jeg sett på Barrys beskrivelse av utviklingen av en personlig venns­kaps­relasjon mellom mennesker og mellom Gud og mennesket. Dette for å bedre forstå hva Barry mener når han omtaler bønn som menneskets personlige venns­kaps­relasjon med Gud.

Slik jeg forstår Barry innebærer gjensidighet i relasjonen attraksjon, selv-åpenbaring og sårbarhet. Dette er nødvendig for utviklingen av en personlig venns­kaps­relasjon mellom Gud og mennesket. Fordi Barry sier at bønn er menneskets personlige venns­kaps­relasjon til Gud, må bønn derfor handle om attraksjon, selv-åpenbaring og sårbarhet. Når mennesket erfarer seg elsket og ønsket av Gud, responderer det med en gudslengsel. Dette kaller Barry menneskets erfaring av sin skapelse. Relasjonen er da emosjonelt etablert, noe Barry sier er nødvendig for utviklingen av venns­kaps­relasjonen. Den videre utviklingen er preget av dialog der Gud og mennesket erfarer hverandres selv-åpenbaring og sårbarhet. Dialogen preges av gjensidig lytting og medfølelse. For mennesket er disse erfaringene multidimensjonelle og veiledet av Guds Ånd. Menneskets selvåpenbaring og sårbarhet i relasjon til Gud meddeles som tanker, refleksjoner, følelser og bønn.

Barrys beskrivelse av bønn og utviklingen av en personlig venns­kaps­relasjon mellom Gud og mennesket, likner tilknytningsteoriens beskrivelse av voksen tilknytning. Barry skiller seg fra tilknytningsteorien i beskrivelsen av menneskets erfaring av sin skapelse med påfølgende gudslengsel. Barrys forståelse av menneskets sårbarhet overfor andre og Gud, forklarer han med menneskets frykt for å bli forlatt. I det følgende presenterer jeg Barrys forståelse av hva som hindrer og hva som skaper nærhet til Gud. Frykten for å bli forlatt samt hva som hindrer og skaper nærhet til Gud, mener jeg tilknytningsteorien gir utfyllende kunnskap om i sin beskrivelse av de ulike tilknytningsmønstrene. Dette kommer jeg tilbake til i oppgavens drøftingsdel.

2.2.4 Bønn som følelsesmessig åpenhet og ærlighet

Barry er opptatt av den troendes fordypning av vennskapet med Gud og omtaler flere steder hva som hindrer og hva som muliggjør denne fordypningen. Han peker på forhold som gir mennesket en opplevelse av avstand til Gud og hva som fører til opplevelsen av nærhet til Gud. Disse forholdene henger sammen med at mennesket erfarer multidimensjonelt og derfor i møte med Gud har med seg et mangfold av referanser og erfaringer. Når

mennesket ber, er opplevelsen av relasjonen til Gud preget av disse referansene og erfaringene.

Motstand og ambivalens i møte med Gud

I Barrys bok *Paying attention to God* (1990) omtaler Barry ambivalensen og motstanden mennesket kan kjenne på i møte med muligheten for en nær relasjon til Gud. Barry sier at menneskets motstand og ambivalens dypest sett handler om motstanden mot og unngåelsen av gode erfaringer av og med Gud.

Det første Barry presenterer er menneskets motstand mot å forenes med Gud, en tendens han beskriver som ondartet og belastende for mennesket (Barry 1990:31). Konkret sier han dette handler om menneskets behov for å unngå smerte og eksemplifiserer det med redselen for straff for synd, for å måtte endre livsstil og for å miste illusjonen om kontroll i eget liv. Denne redselen sier han er redselen for eksistensen til selv-bildet og identitetsopplevelsen i møte med Gud. Dette fører ofte til menneskets avstandtaken og motstand i forhold til Gud (Barry 1990:34).

Videre omtaler Barry menneskets ønske om stabilitet og forutsigbarhet som kan gjøre mennesket ambivalent i forhold til Gud. Fordi det kjente kan oppleves mer behagelig enn tanken på endring, kan mennesket unngå nærhet til Gud.

Barry omtaler også menneskets omskiftelige ønske om å elske slik Gud elsker og hvordan dette er en form for ambivalens i forhold til Gud. Mennesket har lite erfaring med betingelsesløs kjærlighet og er mest fortrolig med å være, gjøre eller gi noe for å fortjene og oppleve kjærlighet (Barry 1990:40). Menneskets bevissthet om at det ikke selv uten Guds hjelp evner å elske betingelsesløst, kan føre til en avmakt som igjen fører til en avstandtaken og mistillit til Gud.

Barry beskriver også destruktive guds- og selvbilder, teologi og menneskets erfaring av gudsfravær som årsaker til motstand og ambivalens i forhold til Gud. Med tanke på gudsbilder viser jeg her til tidligere omtale av årsaker til menneskets frykt for Gud der menneskets tidligere relasjonelle erfaringer samt forkynnelse har skapt bilder av Gud som mange opplever det vanskelig å kvitte seg med (Barry 2008:32). Dersom frykt dominerer relasjonen til Gud, oppleves relasjonen ambivalent:

If our actions toward one another are predominantly motivated by fear, we act defensively, we are not ourselves with one another, and so we cannot be friends (Barry 1990:61).

Barry sier menneskets bilder av seg selv kan være årsak til ambivalens og motstand overfor Gud. Den som ikke har erfart betingelsesløs kjærlighet vil ofte oppleve relasjonen til Gud betinget. Dette mennesket vil til syvende og sist oppleve at relasjonen til Gud avhenger av mennesket selv. For mange fører dette til en avstandtaking og ambivalent følelse i forhold til Gud (Barry 2008:93).

Andre kjenner på en grunnleggende følelse av mistillit, uverdighet og skam på grunn av tidligere relasjonelle erfaringer. Denne følelsen sier Barry særlig aktiveres i møte med Guds suverenitet som skaper og frelser. For noen fører dette til uærlighet og hemmelighold overfor Gud. Uten tilstrekkelig tillit til Gud, skjuler mennesket seg selv og sin sårbarhet overfor Gud (Barry 1990:16). Dette hindrer selv-åpenbaring og utvikling av vennskapet. Ærlighet beskrives som vennskapets grunnfjell (Barry 2012:5) og hemmelighold som vennskapets gift (Barry 2012:17).

Tett opp mot begrepene uærlighet og hemmelighold, forklarer Barry menneskets sinne overfor Gud. Dette kan uttrykke seg som ambivalens og motstand overfor Gud, fordi Gud oppleves fjern og ikke til å stole på. Barry sier dette handler om opplevelsen av uverdighet og skam på grunn av tidligere relasjonelle erfaringer. Sinnet er en projeksjon og fungerer som et forsvar mot en grunnleggende opplevelse av å ikke være elsket.

Barry omtaler hvordan den enkeltes erfaringer med ulik type forkynnelse kan føre til ambivalens og motstand i forhold til Gud. Barry omtaler i denne forbindelse forståelsen av Gud som den som vet og kjenner alle ting og forhold. For noen kan dette føre til en opplevelse av at det er meningsløst å be. Hvorfor be når Gud vet alt? Barry er her opptatt av at bønn ikke handler om å informere, men om å dele (Barry 1989:38). For noen har forkynnelse også ført til at opplevelsen av seg selv som synder gjør det vanskelig å forholde seg til Guds offer og ønske om vennskap (Barry 1989:64). I møte med Guds suverenitet kan enkelte oppleve seg som uviktig og "bare en i mengden" (Barry 1989:127). Forståelsen av Guds suverenitet kan føre til en opplevelse av at egne ønsker og behov blir for små i møte med dette store. Dette kan gjøre at mennesket ikke meddeler sine ønsker og behov, noe som gir en opplevelse av Gud som distansert og fjern (Barry 1990:22).

Når mennesket opplever å trenge Guds hjelp og tilstedeværelse som mest, kan det oppleve at Gud er fraværende. Dette fører for mange til en smertefull og ambivalent opplevelse av gudsrelasjonen. Barry nevner også hvordan opplevelsen av Guds fravær i forbindelse med ulike tapsopplevelser kan føre til kjedsomhet og stillhet overfor Gud (Barry 1990:22).

Barrys beskrivelse av hva som hindrer og skaper nærhet til Gud, peker både på oppgavens hoved- og underproblemstillinger og på tilknytningsteoriens forståelse av trygg og utrygg tilknytning. Langt på vei bruker Barry de samme ordene på hva som gir opplevelse av avstand og nærhet til Gud som tilknytningsteorien sier gir utrygg og trygg tilknytning. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel fire.

Følelsesmessig åpenhet og ærlighet i møte med Gud

Som svar på menneskets opplevde motstand og ambivalens i forholdet til Gud, inviterer Barry til det han beskriver som følelsesmessig åpenhet og ærlighet når mennesket relaterer og ber til Gud. Denne åpenheten og ærligheten ønsket og inviterte Gud til da mennesket erfarte sin skapelse. Det emosjonelle fundamentet for relasjonen ble på denne måten etablert. Uten dette fundamentet kan ikke relasjonen fordype seg. Guds ønske for relasjonen er gjensidig vennskap som selv-åpenbaring, ikke gjensidig meddelelse av informasjon. Dette har jeg tidligere omtalt som menneskets overvinnelse av frykt for Gud og erfaring av sin skapelse. Når mennesket erfarer sin skapelse opplever det seg elsket og akseptert av Gud, noe som fører til et mindre behov for overdreven tilknytning til mennesker og ting (Barry 2008:37). Barry sier dette er fundamenteringen av menneskets primære identitet. Uten denne erfaringen opplever mennesket Gud som fjern og distansert (Barry 1989:64). Menneskets relasjon til Gud menneskeliggjør mennesket. I denne relasjonen forteller mennesket sannheten om seg selv ved å være åpen og ærlig i møte med Gud. Denne menneskeliggjøringen gjør mennesket mer lik Gud, noe Gud ønsket det da han skapte mennesket (Barry 1989:103).

Menneskets erfaring av sin skapelse bringer oss inn i noe av det som preger Barrys forståelse av bønn og utvikling av relasjon til Gud. Han viser til erfaring som menneskets eneste mulige vei i fordypningen av relasjonen til Gud. Hva mener Barry med dette?

I beskrivelsen av attraksjon, selv-åpenbaring og sårbarhet i menneskets vennskap med Gud, sier Barry at mennesket bærer i seg frykten for å ikke være god nok. Denne frykten kan ha mange ulike ansikt slik jeg tidligere har beskrevet disse. Barry sier at mennesket i sin frykt for

å ikke være god nok, trenger å erfare Guds medfølelse, kjærlighet, tilgivelse og varme. Med andre ord: Guds betingelsesløse kjærlighet. Denne erfaringen muliggjøres når mennesket meddeler Gud sin frykt på en åpen og ærlig måte. Uten denne meddelelsen kan ikke mennesket erfare hvordan Gud relaterer til menneskets frykt, noe som gjør mennesket ensomt og fremmedgjort og gir det en opplevelse av Gud som fjern og distansert (Barry 1989:100). På samme måte er det med alle menneskets erfaringer. Dersom mennesket ikke åpent og ærlig meddeler Gud sine ønsker, opplevelser og følelser på grunn av frykt for å ikke være god nok eller å bli avvist, fører det til isolasjon og ensomhet i stedet for erfaringen av å bli møtt og elsket (Barry 1989:103). Men dersom mennesket erfarer Guds lydhørhet, medfølelse og betingelsesløs kjærlighet, fører det til økt åpenhet og ærlighet slik at relasjonen fordypes.

Barry er opptatt av gjensidigheten i relasjonen mellom mennesket og Gud. Denne beskriver han som gjensidig åpenhet, ærlighet, sårbarhet, transparens, dialog, lydhørhet og medfølelse. Til sammen handler dette om dialogen mellom Gud og mennesket der Gud selv-åpenbarer seg i åpenbarings- og frelseshistorien. Denne åpenbaringen møter mennesket i Skriften, liturgien og nattverden. Barry sier at mennesket ved Åndens hjelp og en kontemplativ holdning kan merke hva Gud sier til det enkelte menneske (Barry 1989:35). Når mennesket selv-åpenbarer seg og erfarer Guds lydhørhet, medfølelse og betingelsesløs kjærlighet, fører det til økt tillit til og økt selv-åpenbaring overfor Gud. Slik fordypes relasjonen mellom Gud og mennesket. Barry sier at viljen til å dele følelsesmessig dyp og være mottakelig for følelser som vekkes i møte med Gud, transformerer mennesket og gjør det mer menneskelig og mer lik Gud (Barry 2012:4).

Underproblemstillingen som spør om kristen bønn kan gi korrigerende relasjonell erfaring og endre tilknytningsmønster, blir aktuell her. Menneskets erfaring av sin skapelse gir mindre behov for tilknytning til mennesker og ting. Barry forstår erfaring, menneskets vilje til å dele følelsesmessig dyp og mottakelighet for følelser som vekkes i møte med Gud som transformerende og fordypende med tanke på menneskets relasjon til Gud. Dette likner tilknytningsteoriens beskrivelse av hva som muliggjør og preger korrigerende relasjonelle erfaringer, noe jeg beskriver nærmere i kapittel tre. I kapittel fire nærmer jeg meg et svar på underproblemstillingen.

Sammenfatning: I min analyse av Barrys bøker har jeg omtalt hans forståelse av bønn slik denne relaterer seg til åpenbarings- og frelseshistorien. Der åpenbarer Gud seg for mennesket

med et ønske om personlig vennskap. Menneskets etablering og utvikling av relasjonen til Gud konstituerer mennesket med tanke på identitet og evne til relasjon. Menneskets personlige og emosjonelle relasjon til Gud fører til økt fordypning av denne relasjonen på grunn av Guds selv-åpenbaring og betingelsesløse kjærlighet. Menneskets respons på dette er tillit og dermed selv-åpenbaring.

3. Tilknytningsteori

3.1 Tilknytningsteori

Tilknytningsteorien er som jeg innledningsvis nevnte en sentral og allment anerkjent psykologisk teori. I psykologfaglig sammenheng er teorien i dag blant de viktigste med tanke på kunnskap om hvordan mennesket forholder seg til nærhet, beskyttelse og omsorg på den ene siden og selvstendighet og betoning av egen styrke og muligheter på den andre. Teorien beskriver menneskets behov for, hvordan det utvikler evne til og fungerer i nære relasjoner (Broberg mfl. 2008b:14).

John Bowlby (1907-1990) og Mary Ainsworth (1913-1999) er sentrale personer med tanke på opphav til og utvikling av tilknytningsteorien. Teorien omtales ofte som barn av sin tid fordi den ble til og tok form på grunn av mange menneskers erfaringer med separasjon og oppbrudd under og etter andre verdenskrig (Broberg mfl. 2008b:14). Tilknytningsteorien hadde sitt utspring i samtidig psykoanalytisk teori og utviklet seg i relasjon til denne og andre teorier om menneskelig utvikling.

I det følgende beskriver jeg ikke teoriens tilblivelse med tanke på faglig tilhørighet og avgrensning nærmere, men presenterer teorien slik den foreligger i dag med tanke på innhold og sentrale begreper. Etter denne presentasjonen beskriver jeg tilknytningsteoriens relasjon til og aktualitet i forhold til religionspsykologisk fag og forskning. Avslutningsvis konkretiserer jeg dette i presentasjonen av college-studien som undersøkte bønn som tilknytningsfunksjon.

3.1.1 Tilknytningsteoriens innhold

I utviklingspsykologisk sammenheng er begrepet *tilknytning* en oversettelse av det engelske begrepet *attachment* som viser til noe mindre og svakere som henger sammen med noe større og sterkere. Tilknytningsteorien omtaler disse sammenhengene som psykologiske bånd mellom barnet og nære omsorgsgivere samt mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller dannet på grunn av disse båndene (Broberg mfl. 2008b:13).

Tilknytningsteorien sier at det i menneskets liv skjer en stadig utvikling der nye erfaringer bygger på tidligere erfaringer, samtidig som nye erfaringer kan påvirke og endre tidligere erfaringer (Broberg mfl. 2008b:17). Slik forstått omtales tilknytningsteorien som mindre

deterministisk enn mange andre psykologiske forklaringsmodeller om menneskets utvikling og modning. Teorien er primært opptatt av den relasjonelle siden ved menneskets utvikling, noe som gjør at den av noen oppleves som snever og smal. Samtidig henter den faglige impulser fra både psykoanalyse, evolusjonsbiologi, kognitiv psykologi, emosjonspsykologi og systemteori. Tilsammen kan dette gjøre det vanskelig å presentere teorien fordi den slik sett er omfattende og sammensatt (Broberg mfl. 2008b:19).

Jeg vil i presentasjonen av teorien først si noe om mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller. Naturlig etter dette presenterer jeg ulike tilknytningsmønstre slik teorien forstår disse med tanke på hvordan mønstrene dannes og blir til, hvilken funksjon mønstrene har samt hva som påvirker og muliggjør eventuell endring av mønstrene.

Indre arbeidsmodeller

Før jeg beskriver mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller ønsker jeg å avklare forståelsen av teoriens sentrale begrep. *Tilknytningsadferd* beskriver teorien som adferd som sikrer barnet tilstrekkelig fysisk kontakt med den voksne omsorgspersonen. Videre beskrives *tilknytningssystemet* som koordinerende med tanke på å sikre barnet tilstrekkelig fysisk kontakt med den voksne for så å trygt kunne utforske omverden.

På den ene side har vi *tilknytningsadfærden*, hvilket er alle de adferdsformer der hjelper barnet med at skape og opretholde fysisk kontakt med den voksne, for eksempel smil, gråd eller at kravle hen til den voksne. På den annen side har vi begrepet *tilknytningssystem*, som beskriver hvordan forskjellige enkeltstående adferdsformer koordineres for dermed at opfylde deres evolutionære funksjon, nemlig at hjelpe barnet med at oprette/opretholde fysisk kontakt med den voksne og utforske omverdenen under rimelig sikre betingelser (Broberg mfl. 2008b:49).

Hos den voksne omtales disse systemene motsvarende som *omsorgsadferd* og *omsorgssystem*. Barnets første leveår preges av en instinktiv tilknytningsadferd som i løpet av dets andre leveår i større grad har et relasjonelt preg på grunn av barnets indre mønster av ytre erfart virkelighet. Den som knytter seg omtaler teorien som *den knyttede*. Den personen som den knyttede knytter seg til omtales som *tilknytningsperson*. Vanligvis er dette til å begynne med mor, men kan også være andre nære omsorgspersoner som representerer og har funksjon som tilknytningsperson. Relasjonen mellom den knyttede og tilknytningspersonen omtales som en *tilknytning* eller *tilknytningsrelasjon*. En tilknytning kjennetegnes som konstant over tid. Den rettes mot en bestemt, uerstattelig person som har følelsesmessig relevans for individet. Den knyttede og tilknytningspersonen søker hverandres nærhet og opplever ubehag ved ufrivillig separasjon. Den knyttede søker trygghet, trøst og beskyttelse hos tilknytningspersonen.

Avhengig av om den knyttede opplever trygghet og beskyttelse eller ikke i møte med tilknytningspersonen, omtales tilknytningen som trygg eller motsvarende som utrygg (Broberg mfl. 2008b:50).

Tilknytning forstås i dag som et medfødt behov som skal sikre menneskets fysiske og psykisk overlevelse.

Hvor godt det lykkes tilknytningen at oppfylde denne funksjon av fysisk beskyttelse og psykologisk trygghet, afhenger i høy grad av tilknytningspersonens tilgengelighet (Broberg mfl. 2008b:115).

I følge Bowlby utvikler et barn i løpet av sine to første leveår tilknytningsrelasjoner til en mindre gruppe på tre til fem personer (Broberg mfl. 2008b:51). Barnets medfødte psykologiske behov for kontakt, nærhet, trøst, trygghet og affektregulering gir barnet gjennom tilknytning til omsorgsgiver mulighet for å overleve psykisk. Psykisk overlevelse handler om nødvendigheten av å kunne identifisere seg selv og sin indre verden for å kunne relatere seg til og evne å leve i en ytre, sosial verden. Når barnet slik forholder seg til omsorgsgiver danner det etter hvert mentale representasjoner som forstås som indre bilder av ytre virkelighet. I løpet av barnets andre leveår dannes indre mønster av forventninger og antakelser som viser seg når barnet relaterer til sine nære omsorgspersoner.

De mentale representasjonene avspeiler barnets erfaringer av relasjonelt samspill med tilknytningspersonene og disse representasjonene blir i følge Bowlby til et indre mønster han beskriver som indre arbeidsmodeller. Disse modellene bærer i seg informasjon om barnets selv, de nærmeste omsorgsgiverne og samspillet mellom dem slik barnet har erfart dette.

Fælles for modellen av selv og andre er således forventningen om graden av tilknytningspersonens tilgengelighet i tilfælde av at barnet skulle søge støtte hos ham eller hende. Spørsmålet om tilgengelighet er i sagens natur ikke enten-eller, men kan besvares i form av sjældent, somme tider, ofte eller for det meste. Et centralt aspekt av arbeidsmodeller av selvet drejer sig således om den verdi barnet oplever at det selv og dets daglige adfærd har i tilknytningspersonens øjne (Broberg mfl. 2008b:117).

Barnets indre arbeidsmodell er i særlig grad preget av de relasjonelle erfaringene barnet har gjort når tilknytningssystemet har vært høyaktivert (Broberg mfl. 2008b:116). Det vil si når barnet har vært i særlig behov av tilhørighet, trøst og beskyttelse. Bowlby er opptatt av at de indre arbeidsmodellene består av både bevisste og ubevisste strukturer. Barnet bruker og styres hele tiden av disse indre strukturene med den hensikt å oppnå mest mulig kontakt, nærhet, trøst, trygghet og affektregulering. Hele tiden relaterer barnets bevisste og ubevisste

mønster seg til de nære omsorgspersonenes relasjonelle mønster slik barnet har erfart og tilpasset seg disse.

Tilknytningsteorien beskriver hvordan menneskets indre arbeidsmodeller er i utvikling hele livet på grunn av stadig nye relasjonelle erfaringer samt utvikling av mental kapasitet og mentale ferdigheter. Tidligere relasjonelle erfaringer preger nye relasjonelle erfaringer, samtidig preger ny utvikling og erfaring tidligere erfaringer med tanke på tilknytning. Slik forstått kan de indre arbeidsmodellene beskrives som både generaliserende og absorberende på samme tid. Eller som Bowlby sier det bærer av generell kontinuitet og lovbunden diskontinuitet i det at modellene i møte med nye relasjonelle erfaringer fortolker disse ved hjelp av tidligere relasjonelle erfaringer. Samtidig er modellene påvirkelige og absorberende fordi individet gjør seg stadig nye relasjonelle erfaringer som relaterer seg til tidligere relasjonelle erfaringer. Dermed påvirkes og endres tidligere relasjonelle erfaringer som fører til endring av de indre arbeidsmodellene. I forbindelse med nye relasjonelle erfaringer som oppleves som særlig positive, negative eller overraskende, kan de indre arbeidsmodellene endres fundamentalt i form av enten økt trygghet eller motsvarende økt utrygghet (Broberg mfl. 2008b:125). Bowlby påpeker at tidlige relasjonelle erfaringer samt erfaringer i forbindelse med overgangsperioder oftere enn senere i livet fører til endring av de indre arbeidsmodellene. Individet blir i løpet av livet mer motstandsdyktig med tanke på forandring av de indre arbeidsmodellene (Broberg mfl. 2008b:123).

Som omtalt rommer de indre arbeidsmodellene både bevisste og ubevisste strukturer. Et samsvar mellom de bevisste og ubevisste tilknytningserfaringene omtales som koherente indre arbeidsmodeller. Dette avspeiler gode og gunstige tilknytningserfaringer i individets historie (Broberg mfl. 2008b:129). Motsvarende kan de bevisste og ubevisste tilknytningserfaringene være inkoherente. Dette viser seg ofte hos individer som har hatt en mindre forutsigbar og lydhør historie med tanke på tilknytningserfaringer. De ubevisste aspektene i den indre arbeidsmodellen preger hele tiden individet. De ubevisste strukturene i den indre arbeidsmodellen dannes på grunn av individets bruk av kognitive-affektive strategier for å håndtere informasjon som truer individets opplevelse av tilknytningspersonens tilgjengelighet i truende situasjoner.

De forsvarsmekanismer man opererer med inden for tilknytningsteorien, vedrører i stedet kognitive-affektive strategier der utvikles for at håndtere truende informasjon hos individer hvis tilknytningsperson ikke har vært tilgjengelig i farefulde situationer. Med en sådan baggrund vil

individet tidlig gå andre utviklingsveie end det individ hvis tilknytningspersoner har vært stabilt tilgjengelige (Broberg mfl. 2008b:130).

Tilknytningsteorien beskriver forsvaret som defensiv utelukkelse og forskyvning av oppmerksomhet (Broberg mfl. 2008b:131). Defensiv utelukkelse beskytter individet mot subjektivt angstskapende tanker og følelser samt dysfunksjonell adferd i aktuell situasjon. På kort sikt kan dette være gunstig med på lang sikt kan dette føre til automatiserte indre arbeidsmodeller som er inkoherente og utrygge. Ofte utvikler et slikt forsvar seg der tilknytningspersonen har gitt motsetningsfylt informasjon til den knyttede. Forskyvning av oppmerksomhet likner langt på vei defensiv utelukkelse, men handler i større grad om tilknytningspersonens utilgjengelighet i tilknytningsaktiverende situasjoner. For å beskytte seg mot angst forskyver derfor individet oppmerksomheten fra egne tilknytningsbehov til andre aspekter og personer. Dette forsvaret er gunstig når barnet i kortere perioder er adskilt fra tilknytningspersonen, men blir ugunstig dersom det fører til tvangsmessig selvtilstrekkelighet. Dette skjer der tilknytningspersonen i for stor grad har vist seg å være uforutsigbar med tanke på tilgjengelighet (Broberg mfl. 2008b:133). De ubevisste aspektene ved den indre arbeidsmodellen kan gjøre det særlig vanskelig å endre en indre arbeidsmodell fordi de ubevisste aspektene i mindre grad enn de bevisste er tilgjengelige for individet.

Bowlby forsto de indre arbeidsmodellene som en del av barnets tilknytningssystem. Etter hvert som barnet i tilknytningsrelevante situasjoner gjør seg stadig nye samspillserfaringer integreres disse og blir en del av barnets tilknytningssystem (Broberg mfl. 2008b:115). Barnets etableringen av emosjonelle bånd til nær omsorgsperson er motivert ut ifra både et overlevelsesperspektiv men også uavhengig av dette som et eget behov for nærhet og tilhørighet. Det emosjonelle behovet for nærhet og tilhørighet har mennesket med seg gjennom hele livet og tilknytningssystemet er derfor som omtalt i stadig utvikling og endring. Tilknytningssystemet avspeiler forventninger og forutinntatthet dannet på grunn av barnets relasjonelle erfaringer med sine nærmeste omsorgsgivere og preger individet senere i livet med tanke på hvordan det oppfatter og opplever nære følelsesmessige relasjoner (Broberg mfl. 2008b:116). Barnets tidlige erfaringer av kontakt, nærhet, trøst, trygghet og affektregulering gir individet en grunnleggende opplevelse av å være elsket og ønsket eller motsvarende ikke ønsket og elsket og dermed avvist. På denne måten påvirker de tidlige erfaringene barnets og individets bilde av seg selv. Fordi de indre arbeidsmodellene er påvirkelige og mulige å endre er det dermed også mulig ved nye relasjonelle erfaringer å

endre individets bilde av seg selv. Endret bilde av seg selv fører til endret opplevelse av nære følelsesmessige relasjoner.

Ulike tilknytningsmønstre

Tilknytningsteorien er spesielt kjent for sin kartlegging og beskrivelse av fire ulike mønstre med tanke på tilknytning. Teorien beskriver hvordan barnet i løpet av sitt første leveår utvikler en relasjon til den voksne som blir stadig mer selektiv. Dersom barnet erfarer forutsigbarhet og lydhørhet i forhold til tilknytningspersonen vil barnet søke nærhet til og reagere på ufrivillig separasjon fra omsorgspersonen. Barnet vil også bruke omsorgspersonen som *trygg base* og *sikker havn*. Tilknytningspersonen fungerer da som trygg base i form av at barnet kan utforske verden herfra. I tillegg fungerer tilknytningspersonen som sikker havn ved at barnet vender seg til denne ved fare. Dersom barnet erfarer at tilknytningspersonen ikke fungerer som trygg base og sikker havn utvikler det ulike strategier for å erfare så mye forutsigbarhet og lydhørhet som mulig. Disse strategiene er i teorien beskrevet som ulike tilknytningsmønstre.

Fremmedesituasjonen er en undersøkelse av relasjonen mellom barn i tolv til atten måneders alder og deres relasjon til omsorgspersonen. Undersøkelsen ser etter hvordan barnet balanserer mellom utforskning og trygghetssøking samt på hvilken måte barnet bruker omsorgspersonen som trygg base (Broberg mfl. 2008b:47). Dette undersøkes ved at mor og barn kommer inn i et ukjent rom før en for barnet ukjent person kommer inn i samme rom. Etter dette forlater mor rommet i to korte sekvenser. Fremmedesituasjonen har kartlagt fire ulike mønstre med tanke på tilknytning.

Den første gruppen barn, de utrygge ambivalente, holder seg i nærheten av mor og utforsker i liten grad omgivelsene. Når mor forlater barnet reagerer det sterkt men er ambivalent i kontakten når hun kommer inn i rommet igjen. For denne gruppen barn er relasjonen til mor så utrygg at barnet ikke slipper taket i mor for å utforske rommet. Av samme grunn erfarer heller ikke disse barna mor som trygg base og sikker havn. Disse barna maksimerer følelsesuttrykkene både i forbindelse med separasjon og gjenforening. Dette for å oppnå mest mulig trygghet og samtidig er det et uttrykk for opplevelsen av at relasjonen er uforutsigbar og utrygg. Barnet overfokuserer på nærhet og tilgjengelighet i relasjonen for å avlede opplevelsen av utrygghet i den reelle relasjonen. Disse barna har i stor grad forholdt seg til en tilknytningsperson som har vært uforutsigbar med tanke på lydhørhet. For disse barna blir det

derfor vanskelig å vite hva de kan forvente av omsorg når tilknytningssystemet aktiveres. Langt på vei har disse barna erfart at omsorgen gis på den voksnes og ikke på barnets premisser. Sagt på en annen måte styres den voksnes omsorg i mindre grad av barnets signaler enn av egne behov og eget forgodtbefinnende. Ofte kan slike barn utvikle liten tillit til egne evner og derfor bli passive.

Som udefrakommende iagttager af samspillet mellem forælder og barn kan man se at samspillet i høj grad foregår på den voksnes præmisser. Når det passer den voksne, kan hun eller han være en udmærket forælder, men til forskel fra forældre til et trygt tilknyttet barn styres den voksne her i langt mindre grad af barnets signaler. Barnet lærer således ikke at det selv kan regulere samspillet med tilknytningspersonen ved hjælp af sine signaler, men at det i højere grad er overladt til sin mors eller fars forgodtbefindende (Broberg mfl. 2008b:172).

De utrygge unnvikende barna utforsker rommet og reagerer ikke når mor går ut. De viser heller ingen glede når mor kommer inn i rommet igjen. Dette tolkes som barnets ignorering av og avledning fra relasjonen og som dets forsøk på å håndtere og regulere de vanskelige følelsene fremmedesituasjonen vekker. Tilsynelatende kan det se ut som denne gruppen barn er rolige og håndterer situasjonen godt, men undersøkelser har vist at disse barna har forhøyet stressnivå i situasjonen. De forsøker hele tiden å unngå opplevelsen av avvisning og gir derfor ikke uttrykk for separasjonsangst. De søker i liten grad nærhet til mor og bruker omsorgspersonen verken som trygg base eller sikker havn. Fordi relasjon for disse individene er forbundet med avvisning, har de utviklet en måte å relatere på som innebærer stor avstand i relasjoner (Broberg mfl. 2008b:170).

Eftersom små børn har behov for den nære kontakt med deres forældre for at opnå den nødvendige sikkerhed, lærer børn med undgående tilknytning hurtigt at muligheden for at opnå optimal nærhed afhænger af at ikke give alt for tydeligt udtryk for sit behov for trøst og omsorg (Broberg mfl. 2008b:171).

Den tredje gruppen barn med trygg tilknytning viser mer direkte og umiddelbare følelser både når mor forlater rommet i form av uro og lettelse og i form av utforskning og nysgjerrighet når barnet kommer inn i rommet. Disse barna beskrives som trygge nok til å uttrykke det de føler og opplever i situasjonen uten å måtte tilpasse seg for å opprettholde tilknytningen til mor. De bruker mor som trygg base og sikker havn. De behøver verken å forstørre (de utrygge ambivalente) eller forminske (de utrygge unnvikende) følelsesuttrykket i forbindelse med separasjon fordi deres erfaring med tilknytningspersonen har vært forutsigbar og lydhør. Barn og voksne med trygg tilknytning har koherens mellom de ubevisste og bevisste strukturene i den indre arbeidsmodellen fordi de ikke har måttet defensivt utelukke eller forskyve oppmerksomheten i tilknytningsaktiverende situasjoner. Disse individene har hatt tilstrekkelig

grad av nærhet og trygghet i tilknytningsaktiverende situasjoner. På grunn av dette har ulike erfaringer latt seg integrere i den indre arbeidsmodellen.

Hvis det lille barn skal kunne bruke den voksne som en tryk base hvorfra det kan utforske omverdenen, må det have haft tilstrækkelig mange oplevelser af at moderen/faderen har hørt, forstået og villet hjælpe barnet. Et lille barn med tryk tilknytning opbygger gennem disse erfaringer en fleksibel relation til sin mor eller far som gør det muligt for barnet at veksle mellem udforskning og tryghedssøgen (Broberg mfl. 2008b:170).

De to utrygge mønstrene kan beskrives som hverandres motsetninger. De utrygge ambivalente søker oppmerksomhet mens de utrygge unnvikende ønsker ikke å bli lagt merke til. De utrygge ambivalente forsterker i sin tilknytningsrelasjon gjensidig negative følelser mens de utrygge unnvikende har en relasjon til sine tilknytningspersoner som fungerer følelsesmessig gjensidig minimerende (Broberg mfl. 2008b:250). Felles for dem begge er at de forsøker å håndtere en tilknytningsrelasjon som ikke gir dem nok trygghet. Modellene har på hvert sitt vis ubevisste emosjonelle erfaringer som er integrert i den indre arbeidsmodellen og som de har opparbeidet et forsvar i forhold til. Ved å tilpasse seg mor har de forsøkt å oppnå en følelse av tilknytning og trygghet. Dette behøver ikke den trygt tilknyttede å gjøre fordi tilknytningsrelasjonen er tilstrekkelig trygg, lydhør og forutsigbar.

Avledningsmekanismene de utrygt tilknyttede har ervervet lever videre i voksenlivet som ubevisste deler og aspekter ved den indre arbeidsmodellen. Disse avledningsmekanismene eller dette forsvaret har som konsekvens en manglende kontakt med reelle følelser i relasjoner.

Noen barn lar seg ikke plassere innenfor et av de tre mønstrene. Tilknytningsmønsteret hos disse barna er utydelig og uforutsigbart. Disse barnas erfaringer i forhold til tilknytningspersonen har vært preget av så mye uforutsigbarhet at de har gitt opp å forsøke å tilpasse seg omsorgspersonen for å oppnå trygghet. Denne typen tilknytningsmønster kalles desorganisert tilknytning.

Tilknytningsteorien er opptatt av muligheten for endring med tanke på tilknytningsmønster. De utrygt tilknyttede kan bli tryggere dersom omsorgsmiljøet endres eller de får tilstrekkelig mange gode relasjonelle erfaringer med følelsesmessig modne og kloke mennesker (Broberg mfl. 2008b:298). Alle omstendigheter og erfaringer som avkrefter tidligere relasjonelle erfaringer kan føre til endret tilknytningsmønster. Dette handler om gjentatte følelsesmessige erfaringer som avkrefter tidligere erfaringer. Som tidligere nevnt er endring mest sannsynlig tidlig i livet men mye forskning viser også at betydningsfulle erfaringer i voksen alder kan

føre til en reorganisering av tilknytningsstil. Her omtales spesielt sterke kjærlighetsopplevelser, traumer, tap og terapi. En forutsetning for endring i retning av økt trygghet er at den knyttende utforsker og anerkjenner fortidens smertefulle opplevelser. Ved å tåle og romme de smertefulle erfaringene blir individet istandgjort til å bære disse og dermed integrere disse, noe som er nødvendig og en forutsetning for trygg tilknytning.

I følge Cassidy, forutsetter endring i retning av økt trygghet at personen utforsker og anerkjenner fortidens smerte. En strategi betegnet som ervervet trygghet kan utvikles på dette grunnlaget. Denne strategien karakteriseres blant annet ved at personen både er i stand til å huske og til å snakke enkelt og direkte om fortiden. Ved å bli i stand til å regulere og tolerere egen smerte, blir man også i stand til å bære den uten å stenge den ute (Klette 2007:34).

Både etablering, utvikling og endring av tilknytningsmønster skjer gjennom kontakt med og erfaringer av ulike følelser. Tilknytningsteorien er opptatt av at den tidlige omsorgen først og fremst er et følelsesfellesskap. På samme måte endres tilknytningsmønster gjennom nye korrigerende relasjonelle erfaringer der følelser rommes og uttrykkes (Broberg mfl. 2008b:297). Individuer med trygg tilknytning har ikke på samme måte behov for korrigerende relasjonelle erfaringer for å endre de indre arbeidsmodellene i retning av et tryggere tilknytningsmønster. De har erfart en åpen kommunikasjon med tanke på følelsesmessige tilstander (Broberg mfl. 2008b:250).

I forbindelse med endring av tilknytningsmønster betyr individets mentaliseringsevne mye. Dette handler om individets reflekterende arbeid i forhold til tidligere relasjonelle erfaringer og evnen til å forstå at andre kan ha andre hensikter, kunnskaper og oppfatninger enn individet selv har (Broberg mfl. 2008b:88). Evnen til å oppfatte og tolke bevissthetstilstander og dermed evnen til å differensiere mellom egne og andres følelser er som jeg innledningsvis omtalte nødvendig for individets psykiske overlevelse. Mentaliseringsevnen utvikles i relasjon til tilknytningspersonen og i det reflekterende arbeidet som pågår når indre arbeidsmodeller og tilknytningsmønster endres og korrigeres (Broberg mfl. 2008b:202).

Voksen tilknytning

Med tanke på oppgavens fokus ønsker jeg også å si noe om tilknytningsteoriens beskrivelse av voksen tilknytning. Tilknytningsteorien beskriver hvordan individet fra barn via tenåringstid til voksen alder overfører tilknytningsfunksjonene til nye tilknytningspersoner. Som tenåring og voksen søker individet nærhet til, får separasjonsangst ved ufrivillig separasjon fra samt bruker nye tilknytningspersoner som trygg base og sikker havn. Slike

tilknytningspersoner kan være søsken, nære vennskapsrelasjoner og langvarige parrelasjoner. Langt på vei kan disse tilknytningsrelasjonene beskrives som mer symmetriske enn tilknytningsrelasjonen mellom barnet og den voksne. Den voksne tilknytningsrelasjonen veksler mer med tanke på hvem som til enhver tid fungerer som den trygge, sterke og kloke i relasjonen. Vanligvis er de voksne i relasjonen hver sin gang den som har et aktivert tilknytningssystem og dermed behov for trygghet og motsatt andre ganger den som fungerer som trygg base og sikker havn for den som har et aktivert tilknytningssystem (Broberg mfl. 2008b:233).

I kjærlighetsrelasjoner sier teorien det vanligvis tar opp til to år før partneren blir kilde til separasjonsangst samt får funksjon som trygg base. Trygg base funksjonen er den funksjonen som vanligvis er den viktigste i voksne kjærlighetsrelasjoner. Teorien beskriver utviklingen av denne tilknytningen på følgende måte: før tilknytning opplever de to hverandre som tiltrekkende og attraktive. Denne fasen preges av lydhørhet, varme og interesse overfor hverandre og motsvarende ikke av bekymringer og problemer de har i forhold til hverandre. Etter dette følger en fase med forelskelse og begynnende tilknytning. Interaksjonen blir nå psykologisk mer intim og partneren begynner å bli kilde til følelsesmessig støtte i tilknytningsaktiverende situasjoner. Neste fase beskrives som kjærlighetsfasen der tilknytningen er etablert. I denne fasen øker betydningen av omsorg og emosjonell støtte samtidig som separasjonsangsten utvikles. Siste fase beskriver teorien som målkorrigert partnerskap og alminnelig hverdagsliv der partene opplever en følelsesmessig avhengighet (Broberg mfl. 2008b:244).

I forbindelse med relasjonstap påpeker tilknytningsteorien at dette både for barnet og den voksne er ytterst smertelig. Fordi både barnet og den voksne har investert mye for å etablere og utvikle tilknytningsrelasjonen blir dermed også tapet av en slik relasjon smertelig og avgjørende på mange vis. Fordi den voksne i større grad enn barnet har bedre utviklede kognitive ferdigheter er det allikevel lettere for den voksne å håndtere et relasjonstap (Broberg mfl. 2008b:237).

3.2 Tilknytningsteori og religionspsykologi

Jeg vil i det følgende se nærmere på tilknytningsteoriens relasjon til religionspsykologisk fag og forskning. Her presenterer jeg først psykoanalytisk og psykodynamisk perspektiv på

gudsrelasjonen. Dette fordi tilknytningsteorien har hatt sitt utgangspunkt i og utviklet seg i forhold til disse perspektivene. Deretter utdyper jeg tilknytningsteoriens tilnærming til og forståelse av gudsrelasjonen. Påfølgende etter dette presenterer jeg aktuell forskning. Avslutningsvis beskriver jeg to hypoteser om sammenhengen mellom tilknytning til foreldre og tilknytning til gud, nærmere bestemt korrespondanse- og kompensasjonshypotesen.

3.2.1 Ulike fagpsykologiske perspektiver på gudsrelasjonen

I psykologfaglig sammenheng har man på ulikt vis og til ulik tid forsøkt å forstå og forklare menneskets religiøsitet og erfaring av relasjon til gud.

Psykoanalysen, representert ved Freud, forsto religiøsitet og troen på gud som noe infantilt og umodent. Den opplevde bindingen til gud avspeiler i følge Freud menneskets barnslige behov for en sterk, allmektig og beskyttende far. For at mennesket skal kunne forholde seg selvstendig til egen eksistens er det i følge Freud nødvendig at mennesket løsriver seg fra gudstroen som har funksjon som et trygghets surrogat (Geels og Wikström 2006:144).

Ana-Maria Rizzuto står i psykodynamisk orientert tradisjon, men mener i motsetning til Freud at troen på gud kan vise seg i form av en sunn og moden objektrepresentasjon.

Objektrepresentasjoner forstår hun som stabile indre representasjoner av ytre virkelighet som til sammen bevarer og fordyper en selvfølelse. Rizzuto er opptatt av hvordan individet utnytter sin gudsrepresentasjon for å oppnå psykisk stabilitet. Hennes forskning viser at gudsopplevelsen i betydelig grad kan ha en stabiliserende og motiverende funksjon (Geels og Wikström 2006:155). Gudsrepresentasjonen sier hun kan romme bevisste og ubevisste elementer fra erfaringer individet har gjort seg i relasjon til sine foreldre.

Freud og Rizzuto er begge opptatt av å psykologisk forklare menneskets opplevde relasjon til gud. Freud mener troen på gud har en kompenserende funksjon mens Rizzuto motsvarende forstår menneskets gudsrepresentasjon som noe potensielt sunt og modent som korresponderer med individets objektrepresentasjoner.

Studiet av religiøs opplevelse og adferd viser at det religiøse og det relasjonelle i stor grad overlapper hverandre. Tilknytningsforskere har av dette og på samme måte som psykodynamisk tilnærming forsøkt å forklare og forstå hvorfor og hvordan mennesker relaterer til gud. Med utgangspunkt i kunnskap om hvordan barn og voksne knytter seg til

hverandre har forskere dannet hypoteser om menneskets relasjon til gud som tilknytningsperson. Dette er på ulikt vis testet i empiriske studier med den hensikt å bedre forstå troens psykologiske funksjon. På grunn av tilknytningsteoriens avgrensede fokus på menneskets utvikling av og evne til relasjon, er det blitt diskutert om teorien kan overføres og anvendes på andre livsområder enn de livsområdene teorien søker å forklare. Diskusjonen og kritikken har blant annet handlet om hvorvidt teorien kan anvendes på studiet av religiøs opplevelse og adferd.

Bowlby sammenlikner den tidlige tilknytningen og tilknytningen i en voksen kjærlighetsrelasjon. Han peker på hvordan den voksne tilknytningen både er seksuell og jevnbyrdig i motsetning til den tidlige mellom barnet og den voksne. Med andre ord sier han at en tilknytningsrelasjon kan ha preg av både jevnbyrdighet og av mangel på dette. Menneskets relasjon til gud beskrives sjelden som jevnbyrdig i form av at mennesket med sine begrensninger relaterer seg til en allmektig og allvitende gud. Samtidig er det relasjonelle aspektet i de monoteistiske religionene sterkt tilstede og uttrykt i for eksempel kristendommens forståelse av Gud som far og Jesus som venn. For individet er gud usynlig og relasjonen til gud heller ikke fysisk slik tidlige og voksne tilknytningsrelasjoner både er synlige og fysiske. Samtidig vet vi at individet selv om det ikke har fysisk nærhet til sine tilknytningspersoner kan ha en opplevd nærhet til disse på grunn av den indre arbeidsmodellen. Et barn kan på grunn av evnen til å danne mentale representasjoner og en indre arbeidsmodell kjenne tilknytning til mor selv om mor ikke er i nærheten. På denne måten kan barnet få tilgang til opplevelsen av trygghet som barnet har erfart at det har tilgang til når det er sammen med og i nærheten av sin mor. Med dette som utgangspunkt har tilknytningsforskere dannet hypoteser om individets opplevelse av å være knyttet til gud på grunn av evnen til å danne mentale representasjoner av gud. Ved å innlemme disse mentale representasjonene i individets indre arbeidsmodell kan gud få funksjon som tilknytningsperson. Allerede i førskolealder kan barnet på grunn av mentaliseringsevne og evne til symbolsk tenkning oppleve at en forståelse av gud trer fram. I tilknytningsaktiverende situasjoner kan barnet allerede da vende seg til gud, for eksempel i form av bønn, dersom tilknytningspersonen ikke er tilgjengelig som støtte (Broberg mfl. 2008a:336). Fra barn til voksen preges tilknytningen til gud av tilknytningen for øvrig, og som tidligere omtalt preges den indre arbeidsmodellen, inkludert de mentale representasjonene av gud, av både bevisste og ubevisste aspekter. På denne måten forstår og nærmer tilknytningsforskningen seg menneskets opplevelse av relasjonen til gud, der gud kan ha funksjon som tilknytningsperson.

Av dette kan en oppsummerende si at studiet av tilknytning og religiøs opplevelse og adferd har tre hovedfokus. Det relasjonelle aspektet i religiøs opplevelse og adferd er det mest sentrale i tilknytningsforskningen. Ved siden av eller implisitt i dette er kjærlighetsfokuset og opplevelsen av å være elsket som ofte kjennetegner de monoteistiske religionene. Til slutt, ved siden av det relasjonelle og opplevelsen av å være elsket, er tilknytningsforskningen opptatt av på hvilken måte individet danner mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller av gud (Granqvist og Kirkpatrick 2008:909).

3.2.2 Tilknytningsteoretisk forskning på gudsrelasjonen

Religionspsykologisk fag og forskning har som mål å studere religion som opplevelse og adferd i historie og nåtid. Religionspsykologisk forskning undersøker de psykologiske forutsetningene for, dynamikken i og følgene av den religiøse opplevelsen og adferden. Videre er religionspsykologisk fag og forskning ikke en enhetlig disiplin men et forskningsfelt der ulike psykologiske teorier og metoder anvendes for å forstå og forklare religiøse fenomen (Geels og Wikström 2006:16). Av dette forstås tilknytningsteoretisk forskning på opplevd relasjon til gud som religionspsykologisk relevant og viktig. Det kan argumenteres for at tilknytningsteori er særlig relevant i forhold til religiøsitet og religion der det relasjonelle aspektet er sentralt i troslivet og troserfaringen (Kirkpatrick 1992:3). Sammenliknet med psykoanalytisk forståelse av relasjonen til gud kan det påpekes at tilknytningsteorien erstatter forståelsen av religion som noe barnslig og umodent med en forståelse som er mindre evaluerende og som normaliserer følelser og adferd relatert til gud (Kirkpatrick 1992:8). Sammenliknet med Freud kan en kanskje si at i stedet for å forstå gud som en opphøyet farsfigur kan en forstå gud som en opphøyet tilknytningsfigur (Kirkpatrick 1992:13).

Med utgangspunkt i tilknytningsrelasjonens kjennetegn vil jeg nå omtale empirisk forskning som har undersøkt noen av disse kjennetegnene i forhold til gud (Broberg mfl. 2008a:330). Forskningen underbygger at kriteriene for en tilknytningsrelasjon er tilstede i manges opplevelse av gudsrelasjonen. Av den grunn kan den troendes relasjon til gud kalles en tilknytningslik relasjon og gud beskrives som en tilknytningslik person (Broberg mfl. 2008a:335).

Å søke nærhet til gud

De monoteistiske religionene forstår gud som allmektig og nærværende på samme tid. På ulikt vis søker individet nærhet til gud når det ber og oppsøker gudshus som skal føre den troende nærmere gud. Forskning har vist at ulike typer kristen bønn ofte avspeiler individets ønske om nærhet til gud. Eksempler på dette er kontemplativ bønn som preges av en søken etter en dypere relasjon til gud. Meditativ bønn har et bevisstgjørende fokus på relasjonen til gud (Hood mfl. 1996:395). Religiøse symboler kan også gi den troende opplevelsen av en nærværende gud (Broberg mfl. 2008a:331). Den troendes opplevelse av gud som sterkere og klokere enn seg selv overgår vanligvis opplevelsen i forhold til verdslige tilknytningspersoner (Broberg mfl. 2008a:335).

Gud som sikker havn

I forbindelse med krise og fare er det empirisk påvist at mennesket vender seg til gud i bønn mer enn til kirken. Dette er interessant i et tilknytningsperspektiv fordi det har paralleller til det faktum at når mennesket er i krise og fare tyr det til tilknytningspersoner mer enn til andre personer for å få trygghet (Kirkpatrick 1992:8). Det er også påvist at jo større krisen er desto mer vender mennesket seg til gud. Mennesker som ikke har en bevisst tro viser seg også å søke gud når krisen er et faktum. På samme måte kan plutselige omvendelser skje i forbindelse med kriser og da særlig i forbindelse med relasjonelle kriser (Broberg mfl. 2008a:331).

Gud som trygg base

Det er forsket mer på gud som sikker havn enn på gud som trygg base. Likevel finnes det solid empirisk støtte for at den opplevde gudsrelasjonen kan inkludere tilknytningskomponenten trygg base. Sosialpsykologiske studier viser at følelse av uro og skam i større grad lindres hos individ som har et avklart forhold til sin tro enn mennesker som ikke på samme måte har en avklart og definert tro. Et avklart forhold til sin tro forstås som det å ha sitt dominerende motiv i selve religionen (Geels og Wikström 2006:310). Ofte oppleves troen for mennesker med en slik tro, også kalt intrinsikal tro, som en sentral del av livet fordi det har fokus på dogmer og det å leve det religiøse livet. Samtidig kan mennesker med en slik tro streve med å integrere det definerte og følge dette i det virkelige livet. Forskning viser at intrinsikal tro ofte preges av en åpen og fleksibel mestringsevne der et kjærlig gudsbilde gir økt selvfølelse. Annen forskning viser at gud i forbindelse med omvendelser kan få posisjon

som trygg base, noe som kan føre til at subjektivt opplevd lidelse i forkant av omvendelsen reduseres (Broberg mfl. 2008a:332). Granqvist og Kirkpatrick (2008) sammenlikner bønn og det som i utviklingspsykologien kalles ”social referencing” (Campos og Stenberg 1981). Dette beskrives ofte som barnets søken etter å forstå en situasjon ved å lese emosjonene som er synlige i foreldrenes ansikt. Langt på vei handler social referencing om trygg base-elementet i tilknytningsrelasjoner. Av dette presenterer Granqvist og Kirkpatrick (2008) en hypotese om at bønn kan gi den troende en følelse av økt trygghet på at relasjonen til gud er intakt og at gud er oppmerksom på individets situasjon. Dette kan gi økt trygghet i møte med en usikker og ukjent tilværelse (Granqvist og Kirkpatrick 2008:909).

Separasjonsangst i relasjon til gud

I tilknytningsrelasjoner mellom mennesker er separasjonsangsten knyttet til det å bli forlatt eller til det å miste tilknytningspersonen på grunn av død. I relasjon til gud er dette ikke faktisk forstått men tilknytningsmessig forstått. Den troende kan på ulikt vis erfare enten subjektivt å miste troen eller følelsesmessig oppleve seg forlatt av gud. Begge deler er en reaksjon på tidligere opplevd nærhet til gud. Noen studier antyder at tap av tro ofte er assosiert med relasjonelt fattige relasjoner til foreldrene (Kirkpatrick 1992:20). Mange har også opplevd adskillelse fra gud i form av utstøtelse fra det troende fellesskapet (Broberg mfl. 2008a:334).

3.2.3 Korrespondanse- og kompensasjonshypotesen

Tilknytningsforskningen er opptatt av relasjonen individet har hatt til sine foreldre og på hvilken måte disse erfaringene kan påvirke etablering og utvikling av relasjon til gud. Forskning på disse sammenhengene viser til to tilsynelatende motstridende hypoteser.

Korrespondansehypotesen beskriver en kontinuitet i de indre arbeidsmodellene der opplevelsen av trygghet i forhold til viktig omsorgsperson overføres til opplevelsen av relasjonen til gud. Personer som har erfart viktig omsorgsperson som lydhør og forutsigbar får et bilde av seg selv som viktig og verdifull og bærer i seg en forventning om å bli møtt som dette i andre relasjoner, her også i relasjon til gud. Slik sett virker den indre arbeidsmodellen generaliserende på opplevelsen av relasjonen til gud. Korrespondansehypotesen viser til to komponenter som ofte følger personer med trygg tilknytningsstil. Det ene er forventningen om gud som forutsigbar og lydhør slik tidlige tilknytningspersoner var dette. Det andre er at

individer med trygg tilknytning ofte overtar troen til tidlige tilknytningspersoner. Forskning støtter begge disse aspektene ved trygg tilknytning (Broberg mfl. 2008a:342).

Kompensasjonshypotesen beskriver tilknytningsrelasjonen til gud som et substitutt for manglende trygghet i relasjon til viktig omsorgsperson. Gudsrelasjonen kompenserer slik i forhold til det som manglet i tidlig tilknytningsrelasjon. Barn som opplever viktig omsorgsperson som lite lydhør og forutsigbar retter ofte tilknytningsadferden mot et tilknytningssurrogat som for eksempel søsken eller besteforeldre. På samme måte kan gud få funksjon som tilknytningssurrogat i forbindelse med tilknytningsrelatert stress. Forskning viser at individer med utrygg tilknytning vanligvis søker det religiøse i forbindelse med tilknytningsrelatert stress. Gudsrelasjonen fungerer da psykologisk i form av å redusere stressopplevelsen. Det viser seg også å være vanligere med plutselige omvendelser blant individer med utrygg tilknytning. Forskning viser at slike omvendelser ofte har preg av en emosjonelt basert tro som i større grad enn hos andre har et fluktuerende preg. Dette viser seg i økt religiøs aktivitet i stressende livsfaser mens aktiviteten avtar når livssituasjonen er mer stabil. Slik sett gir troen økt opplevelse av trygghet når denne ikke finnes i andre relasjoner (Broberg mfl. 2008a:340).

Korrespondansehypotesen og kompensasjonshypotesen viser hvordan troen kan avspeile og være uttrykk for tidligere trygge og utrygge tilknytningserfaringer. Vi ser også hvordan troen korresponderer med eller kompenserer i forhold til tidligere tilknytningserfaringer.

3.3 Tilknytningsteori og bønn

Tilknytningsteoretisk fag og forskning har i liten grad behandlet bønn som religiøs opplevelse og adferd. Bønn omtales ofte, slik jeg har beskrevet dette ovenfor, i forbindelse med beskrivelsen av de ulike tilknytningskomponentene i gudsrelasjonen. Bønn blir også vanligvis beskrevet som den viktigste nærhetssøkende tilknytningsadferden i forhold til gud (Byrd og Boe 2001:10). Den tidligere omtalte college-studien undersøkte bønn som tilknytningsfunksjon. I det følgende vil jeg gi en presentasjon av undersøkelsen slik denne antyder sammenhenger mellom tilknytning og bønn.

3.3.1 Korrespondanse mellom tilknytning og bønn hos college studenter

Undersøkelsen anvender tilknytningsteori på religiøs adferd og antyder at unnvikende individer generelt sett og i tider med stress ber mindre enn ikke-unnvikende individer. I tillegg forventes det at individer med engstelig, utrygg ambivalent tilknytningsstil engasjerer seg mer i hjelpetrengende bønn enn ikke-engstelige individer (Byrd og Boe 2001:9).

Undersøkelsen relaterer de ulike tilknytningsmønstrene til fire ulike typer bønn, nærmere bestemt kontemplativ, dagligdags, hjelpetrengende og rituell bønn blant 166 studenter med i hovedsak katolsk og protestantisk kirkelig tilhørighet (Byrd og Boe 2001:12).

Forfatterne baserer sine forutsetninger for undersøkelsen på følgende resonnement, teorier og forskning: Det er antydning at en av bønnens funksjoner er å vedlikeholde nærhet til gud som et mål i seg selv i tillegg til sikker havn og trygg base-funksjon i forhold til Gud som tilknytningsperson. Det er gjort lite forskning på om nærhet til gud kan være et mål i seg selv, uavhengig av gud som havn og base. Forskning har vist at bønn gir en økt opplevelse av gud som sikker havn i vanskelige tider. Videre har det vist seg at belastninger i livet øker tendensen til å be. Samtidig er relasjonen mellom bønn og belastninger i livet bare moderat økende ved unnvikende tilknytningsmønstre. Annen forskning antar at angst for å bli forlatt i nære relasjoner er assosiert med hyppig hjelpetrengende adferd hos voksne. Dette for å opprettholde skjøre interpersonelle bånd. Personer med denne type tilknytningsmønstre blir antatt å bruke hjelpetrengende bønn som er hjelpetrengende adferd (Byrd og Boe 2001:12).

Undersøkelsen ønsket å teste hypotesen om at tilknytningsdimensjoner og bønn er relatert på en måte som kan forklares med tilknytningsteori. Undersøkelsen predikerte følgende funn: Unnvikende tilknytningsmønstre er generelt sett negativt relatert til bønn med tanke på frekvens men med en moderat økning avhengig av individuelle forskjeller i grad av unngåelse. Videre predikerte undersøkelsen at angst for å bli forlatt ville vise en positiv korrelasjon med bruk av hjelpetrengende bønn. Dette for å opprettholde nærhet der interpersonelle bånd ble opplevd som skjøre (Byrd og Boe 2001:13).

Undersøkelsen viste at unnvikende tilknytningsmønstre var negativt relatert til kontemplativ og dagligdags bønn. Sterkt unnvikende personer viste ikke en økt tendens til å be i stressfylte situasjoner. Undersøkelsen antydning at for de typer bønn som er rent nærhets-søkende, økte ikke tendensen til å be for de med sterkt unnvikende mønstre i stressfylte livssituasjoner. Mer

moderat var det med tanke på hjelpetrengende bønn. Dette vekker ikke på samme måte angst for nærhet. Motsvarende viste det seg at ikke-unnvikende tilknytningsmønster var positivt relatert til kontemplativ og dagligdags bønn. Egenverdien til opplevelsen av nærhet syntes å være den mest sannsynlige faktoren med tanke på å søke nærhet gjennom bønn hos ikke-unnvikende personer. En konkurrerende forklaring er at dette kan reflektere opplevelsen av gud som sikker base. Det er sannsynlig at trygt tilknyttede vil ”berøre basen” før mer utforskende aktivitet. For trygt tilknyttede er det av dette sannsynlig å anta at angstfylte situasjoner viser seg i nærhetssøkende adferd i form av nærhetssøkende bønn. Angst for å bli forlatt og avvist var assosiert med hyppig hjelpetrengende bønn. Dette for å bevare båndene til gud som oppleves skjøre (Byrd og Boe 2001:19).

Oppsummert antyder undersøkelsen at unnvikende mønster er negativt relatert til bønn som innebærer nærhet til gud. Dette modereres i form av hjelpetrengende bønn hos noen med unnvikende mønster i forbindelse med stressfylte situasjoner. Videre antydes det at ikke-unnvikende personer ber under stress. Generelt sett ber disse ikke om hjelp men søker nærhet til den hellige. Angst for å bli forlatt ble relatert til hjelpetrengende bønn uavhengig av stressnivå (Byrd og Boe 2001:21).

4. Samtale mellom kristen bønn og tilknytningsteori

I innledningskapittelet presenterte jeg mine faglige mål for oppgaven. I utgangspunktet og underveis i arbeidet med oppgaven har mitt ønske vært å finne og omtale sannsynlige sammenhenger mellom tilknytningserfaringer og opplevd relasjon til Gud i forbindelse med personlig bønn. Kunnskap om disse sammenhengene mener jeg kan hjelpe sjelesørger og sykepleier i arbeidet med å hjelpe konfident eller pasient i retning av tryggere tilknytning.

I mitt arbeid med Barry og tilknytningsteorien har jeg ofte tenkt at de passer sammen og utfyller hverandre som hånd i hanske, både i forståelsen av relasjoner og også med tanke på hvordan og hvorfor disse etableres og utvikler seg. Langt på vei synes jeg de omtaler det samme på hver sin måte. Samtidig opererer de med ulikt utgangspunkt i hver sin verden, her forstått som ulik faglig tilhørighet.

I det følgende skal jeg sørge for en samtale mellom kristen bønn og tilknytningsteori med den hensikt å besvare det jeg etterspør i problemstillingene. Denne samtalen ønsker jeg skal bære preg av det hermeneutikken og Gadamer beskriver som samtale med tekster (Jf 1.5.1). For å legge til rette for en slik samtale forstår jeg meg selv som samtalepartner med teologi om kristen bønn og tilknytningsteori. Samtalen preges av mitt møte med disse tekstene og av min forståelse av tekstenes møte med hverandre. Jeg møter tekstene med mine fordommer og problemstillinger i håp om at jeg vil få svar på mine spørsmål samt erfare at tekstene skaper nye spørsmål i meg. Problemstillingene eller spørsmålene stilles innenfor en spørsmålshorisont der mine fordommer er mulige svar blant flere. Dette sikrer det Gadamer kaller en ekte samtale og muliggjør en hermeneutisk erfaring som gir ny innsikt og helhetsforståelse. Mitt ønske er at min ”utlegging og anvendelse” av tekstene er ”umiddelbart forståelig” og vil gi en ”fordypet forståelse av hva det er å være menneske og hva menneskets grunnleggende situasjon i verden er” for den som følger samtalen.

Fordi jeg i mitt oppgavearbeid har valgt tekster fra henholdsvis teologi og psykologi vil jeg anvende Tracys hermeneutiske metode, *mutual critical correlation*, som jeg også omtalte i kapittel 1 (Jf 1.5.2). Denne metoden ønsker en gjensidig, kritisk dialog mellom tolkninger av det kristne budskapet og tolkninger av moderne kulturelle erfaringer og praksiser. Med ”gjensidig kritisk dialog” mener Tracy en samtale der teologien lar seg utfordre av ”alle andre

svar” (Jf 1.5.2). I min oppgave betyr dette nærmere bestemt en gjensidig kritisk dialog mellom Barrys forståelse av relasjonens egenart og funksjon i kristen bønn og tilknytningsteoriens forståelse av relasjonens fundamentale betydning i menneskelivet.

I det følgende ønsker jeg å legge til rette for en gjensidig og kritisk samtale ved å la tekstene møte hverandre med disse spørsmålene:

- (a) Finnes det likhetstrekk mellom Barrys forståelse av relasjonens egenart og funksjon i kristen bønn og tilknytningsteoriens forståelse av relasjonens betydning i menneskelivet?
- (b) Kan Barrys forståelse av relasjonens egenart og funksjon i kristen bønn og tilknytningsteoriens forståelse av relasjonens betydning i menneskelivet utfylle hverandre?
- (c) Kan Barrys forståelse av relasjonens egenart og funksjon i kristen bønn og tilknytningsteoriens forståelse av relasjonens betydning i menneskelivet utfordre hverandre?

Spørsmålene legger opp til en sammenlikning av to tilsynelatende ulike størrelser, nemlig kristen bønn og tilknytningsteori. Det kan reises innvendinger mot denne sammenlikningen fordi kristen bønn handler om relasjonen mellom Gud og mennesket mens tilknytningsteorien omtaler mellommenneskelige relasjoner. Likevel formulerer jeg spørsmålene på denne måten fordi Barry forstår bønn som en personlig erfaring av relasjonen til Gud. I kapittel 2 omtaler jeg Barrys bruk av mellommenneskelig relasjon og vennskap som analogi og metafor for relasjonen mellom Gud og mennesket (Jf 2.2.3). En sentral dimensjon i Barrys beskrivelse av bønn er nettopp knyttet til relasjon slik også tilknytningsteorien er opptatt av det samme.

Ved å gjensidig og kritisk samtale rundt disse spørsmålene håper jeg å kunne besvare det jeg etterspør i hoved- og underproblemstillingene:

Hvordan kan vi forstå sammenhengen mellom tilknytningserfaring og den opplevde relasjonen til Gud i bønn?

- (a) På hvilken måte påvirker tilknytningserfaringer opplevd relasjon til Gud?**
- (b) Kan personlig kristen bønn gi korrigerende relasjonell erfaring og endre tilknytningsmønster?**

Ved å se på hva som likner, utfyller og utfordrer mener jeg å nærme meg svar på hvordan det er mulig å forstå sammenhengen mellom tilknytningserfaring og den opplevde relasjonen til Gud i bønn. Videre tenker jeg at det ved å få grep på disse sammenhengene blir mulig å si noe om på hvilken måte tilknytningserfaringer påvirker opplevd relasjon til Gud. Det samme gjelder også hvorvidt personlig kristen bønn kan gi korrigerende relasjonell erfaring og endret tilknytningensmønster.

Gadamer beskriver hvordan en samtale med tekster skaper nye spørsmål i den som samtaler med tekstene. Med tanke på samtalen i oppgaven håper jeg den kan bidra til å peke på og utfordre behovet for videre systematisk arbeid med forståelsen av sammenhengene mellom tilknytningserfaringer og kristen bønn.

4.1 Likhetstrekk mellom Barry og tilknytningsteorien

I arbeidet med å finne sannsynlige sammenhenger mellom tilknytningserfaring og opplevd relasjon til Gud i bønn, vil jeg først se på det jeg forstår som likhetstrekk mellom Barry og tilknytningsteorien. Jeg begynner med forståelsen av mennesket som relasjonelt og emosjonelt i relasjon. Etter dette presenterer jeg erfaringens betydning i relasjon. Videre ser jeg på hvordan de forklarer opplevd nærhet og avstand i relasjon før jeg omtaler veien fra opplevd avstand til opplevd nærhet i relasjon. Til slutt sammenlikner jeg Barrys beskrivelse av multidimensjonelle erfaringer og tilknytningsteoriens beskrivelse av indre arbeidsmodeller.

4.1.1 Emosjonell relasjon

I mitt arbeid med Barry og tilknytningsteorien har det vært interessant å se hvordan de begge forstår mennesket som relasjonelt og at relasjoner etableres og utvikler seg der emosjoner uttrykkes og verdsettes.

Barry omtaler dette i beskrivelsen av mennesket som skapt av Gud med evne til relasjon til Gud, andre mennesker og Guds skapte univers. Han beskriver menneskets relasjon til Gud som primær og konstituerende for andre relasjoner. Menneskets gudbilledlighet og relasjonsevne knytter Barry til Guds ønske om relasjon til og vennskap med mennesket (Jf 2.2.2).

Tilknytningsteorien forstår også mennesket som relasjonelt. Teorien sier at barnet er avhengig av nær omsorgsperson for å overleve fysisk og psykisk, og at det er i samspillet med denne personen barnet grunnlegger og utvikler relasjonelle evner. Den psykiske overlevelsen beskrives som evnen til å identifisere seg selv og sin indre verden for å kunne relatere til og leve i en ytre, sosial verden (Jf 3.1.1). Dette skjer fordi mennesket danner mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller forstått som indre bilder av eller forventninger til ytre virkelighet.

Tilknytningsteorien anvendt på religiøs opplevelse og adferd forstår gud som tilknytningslik person fordi mennesket danner mentale representasjoner av gud som integreres i den indre arbeidsmodellen. Av dette forstår tilknytningsteorien menneskets relasjon til gud som tilknytningslik (Jf 3.2.2).

Etableringen av relasjonen mellom Gud og mennesket beskriver Barry som menneskets erfaring av sin skapelse, forstått som en følelsesmessig erfaring av å være elsket og ønsket (Jf 2.2.3). Dette beskriver han også som etableringen av en emosjonell base, noe han sier er nødvendig for en fordykning og utvikling av relasjonen. Han viser til inkarnasjonen som stedet i åpenbaringshistorien der Gud kommer mennesket helt nær og viser det sin medfølelse og kjærlighet (Jf 2.2.2). Barry beskriver emosjonenes betydning i etableringen og utviklingen av vennskapet som gjensidig selv-åpenbaring, forstått som åpenhet og ærlighet i forhold til følelser. Det muliggjør menneskets erfaring av Guds lydhørhet, medfølelse og betingelsesløse kjærlighet som fører til økt åpenhet og ærlighet slik at relasjonen fordypes (Jf 2.2.4).

Tilknytningsteorien vektlegger betydningen av at barnet følelsesmessig opplever seg elsket og verdifull i tilknytningspersonens øyne. Teorien sier at den tidlige omsorgen først og fremst er et følelsesfellesskap (Jf 3.1.1). Videre handler teoriens forståelse av tilknytningsrelasjoner om hvorvidt barnets følelsesuttrykk ivaretas eller ikke av nær omsorgsperson og på hvilken måte dette påvirker barnet. Teoriens beskrivelse av ulike tilknytningsmønstre handler om på hvilken måte den knyttede er umiddelbar eller ikke med tanke på å uttrykke følelser. Relatert til religiøs opplevelse og adferd vil ulike personer avhengig av tilknytningsmønster minimere, forsterke eller mer umiddelbart uttrykke sine følelser i forhold til gud.

Barry og tilknytningsteorien forstår mennesket som relasjonelt i forhold til seg selv, andre og Gud/gud. Begge forstår de menneskets evne til relasjon som en evne som har blitt til og

utviklet seg i relasjon til en annen person. Barry beskriver denne personen som Gud mens tilknytningsteorien sier dette er nær omsorgsperson. Begge sier de det er nødvendig for mennesket å oppleve seg elsket og ønsket samt bli ivaretatt følelsesmessig for å kunne etablere og utvikle en kvalitativt god og frigjørende relasjon til seg selv, andre og Gud/gud.

Med tanke på opplevd relasjon til Gud/gud i forbindelse med bønn vil både Barry og tilknytningsteorien, slik jeg ser det, si at personens opplevelse av relasjon til Gud/gud er mulig fordi mennesket er relasjonelt og konstitueres og utvikler seg relasjonelt i relasjon, også i relasjon til Gud/gud. Både Barry og tilknytningsteorien vektlegger betydningen av følelsesfellesskapet i etableringen og utviklingen av nære relasjoner, her også i relasjon til Gud/gud.

4.1.2 Erfaringsbasert relasjon

Både Barry og tilknytningsteorien sier at erfaring er nødvendig for at relasjoner skal etablere og utvikle seg. Barry viser til erfaring som menneskets eneste mulige vei i etableringen og fordypningen av relasjonen til Gud (Jf 2.2.4). Han omtaler dette blant annet i sin beskrivelse av menneskets overvinnelse av frykt og erfaring av sin skapelse. Barry sier at frykten for Gud sitter dypt i mennesket og er umulig å fjerne ved hjelp av tanke og vilje: "I believe that such an experience of our creation is the affective first principle and foundation on which any development of a personal relationship with God must rest" (Jf 2.2.3). Denne følelsesmessige opplevelsen sier Barry er menneskets møte med mysteriet i Gud og ønsket om og lengselen etter Gud. Opplevelsen er Guds berøring av menneskets gudskapte ønske om relasjon til Gud. Barry påpeker at det er Gud som i relasjon til mennesket elsker først, og at mennesket ved å erfare seg elsket blir istandgjort til å lengte etter og elske Gud, seg selv og andre. Videre, når mennesket erfarer Gud som initiativtaker til og som trofast betingelsesløst elskende i relasjon til mennesket, våger mennesket økt selv-åpenbaring med påfølgende fordypning av relasjonen til Gud. Barry beskriver menneskets erfaring av Guds kjærlighet som gjensidig selv-åpenbaring. Dette erfares som gjensidig transparens, åpenhet, ærlighet, sårbarhet, dialog, lydhørhet og medfølelse (Jf 2.2.4). Som tidligere omtalt er Barry også opptatt av at mennesket erfarer multidimensjonelt og at opplevelsen av relasjonen til Gud er preget av alle menneskets erfaringer.

Tilknytningsteoriens fokus på barnets erfaring av forutsigbarhet og lydhørhet i forhold til nær omsorgsperson viser hvordan teorien vektlegger erfaring i relasjon. Avhengig av disse

erfaringene utvikler barnet trygt eller utrygt mønster med tanke på tilknytning og evne til relasjon. Videre sier teorien mye om menneskets mulighet for å stadig i løpet av hele livet kunne gjøre seg nye relasjonelle erfaringer preget av forutsigbarhet og lydhørhet. Nye relasjonelle erfaringer integreres i den indre arbeidsmodellen som dermed endrer seg og gir personen nye forventninger til og indre bilder av den ytre verden (Jf 3.1.1).

Av dette tenker jeg at Barry og tilknytningsteorien vektlegger erfaringens betydning for etableringen og utviklingen av relasjonen til seg selv, andre og Gud/gud. Sagt på en annen måte er relasjonen til seg selv, andre og Gud/gud ikke noe et menneske kan tenke eller reflektere seg fram til. Relatert til forståelsen av bønn sier Barry at menneskets personlige vennsapsrelasjon med Gud etableres og utvikler seg fordi mennesket erfarer seg elsket (Jf 2.2.3). Tilknytningsteori anvendt på bønn sier at mennesket kan relatere til gud med tilknytningsadferd fordi gud kan ha funksjon som tilknytningslik person. Av dette forstås relasjonen til gud som tilknytningslik (Jf 3.2.2). Bønn kan av dette handle om menneskets erfaringer i relasjon til gud, noe som kan bety en etablering og utvikling av relasjonen og dermed tilknytning til gud (Jf 3.2.1).

4.1.3 Opplevd avstand og nærhet i relasjon

Slik jeg ser det likner Barry og tilknytningsteorien hverandre i beskrivelsen av hva som skaper nære, trygge og motsvarende ambivalente, utrygge relasjoner. Barry omtaler dette som menneskets frykt for, motstand og ambivalens i forhold til samt opplevelse av nærhet til gud. Frykten og den opplevde ambivalensen og motstanden i forhold til Gud sier Barry handler om destruktive gudsbilder på grunn av forkynnelse og teologi, krenkende erfaringer i tidlig barndom, destruktive relasjonelle erfaringer som påvirker menneskets selvbylde, menneskets redsel for endring og motstand mot å forenes med Gud, menneskets behov for å unngå smerte og for å ha kontroll i eget liv, menneskets redsel for eksistensen til selv-bildet og identitetsopplevelsen i møte med Gud, menneskets manglende erfaring med betingelsesløs kjærlighet og erfaringen av gudsfravær. Erfaringen av gudsfravær beskriver han som erfaringen av Guds fravær når mennesket opplever å trenge hans hjelp og tilstedeværelse som mest og i forbindelse med ulike tapsopplevelser (Jf 2.2.4). For mange fører opplevelsen av gudsfravær til en smertefull og ambivalent opplevelse av relasjonen til Gud som kan føre til det Barry beskriver som kjedsomhet og stillhet overfor Gud. Barrys forståelse av hva som skaper opplevd nærhet i relasjon til Gud, beskriver han som menneskets erfaring av sin skapelse med påfølgende fordypning av relasjonen. Fordypningen kjennetegnes ved gjensidig

åpenhet og ærlighet om tanker, følelser og refleksjoner (Jf 2.2.4). For å overvinne frykten for Gud og erfare sin skapelse er Barry opptatt av at mennesket må uttrykke frykten med egne ord i bønn. Denne frykten sier han kan være der både i etableringen og i fordypningen av relasjonen. Barry har en grunnleggende tillit til at Gud responderer på menneskets bønn i form av å gi mennesket en erfaring av sin skapelse (Jf 2.2.3).

På mange måter synes jeg Barrys beskrivelse av hva som skaper frykt, motstand, ambivalens og nærhet i relasjon til Gud samsvarer med tilknytningsteoriens beskrivelse av hva som skaper utrygg og trygg tilknytning. Tilknytningsteoriens beskrivelse av barnets erfaring av grad av forutsigbarhet og lydhørhet i relasjon til nær omsorgsperson fører til opplevd nærhet eller avstand i relasjon. Tilknytningsteorien beskriver utviklingen av frykt, motstand og ambivalens i relasjoner der nær omsorgsperson har vært lite forutsigbar og lydhør. Barnet utvikler da inkohærente eller inkompatible indre arbeidsmodeller ved hjelp av kognitive-affektive strategier som håndterer informasjon som truer opplevelsen av forutsigbarhet og lydhørhet og dermed opplevelsen av å være elsket (Jf 3.1.1). I denne forbindelse kan det nevnes at Barry eksplisitt omtaler menneskets sinne overfor Gud i lys av tidligere relasjonelle erfaringer. Dette sinnet sier han er en projeksjon og et forsvar mot opplevelsen av å ikke være elsket (Jf 2.2.4).

Barrys omtale av forkynnelse og teologi som skaper destruktive gudsbilder kan også forstås tilknytningsteoretisk. Teorien forklarer dette, slik jeg ser det, med menneskets evne til å danne mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller. Den beskriver også menneskets evne til å mentalisere og til symbolsk tenkning som viktig i dannelsen av de indre arbeidsmodellene (Jf 3.2.1). Det er interessant å se hvordan Barrys beskrivelse av menneskets redsel for endring og behov for kontroll i eget liv likner tilknytningsteoriens beskrivelse av utforskningstrang og hvordan denne er ulik avhengig av tilknytningsmønster. Trygt tilknyttede utforsker den ytre verden i større grad enn de utrygt tilknyttede. Barrys beskrivelse av menneskets motstand mot å forenes med Gud, redsel for eksistensen til selv-bildet og identitetsopplevelsen i møte med Gud (Jf 2.2.4) relaterer seg også naturlig til tilknytningsteoriens forståelse av psykisk overlevelse. Dette beskrives som evnen til å identifisere seg selv og sin indre verden for å kunne relatere seg til og evne å leve i en ytre, sosial verden (Jf 3.1.1). Når det gjelder Barrys beskrivelse av opplevd gudsfravær er det naturlig å se på dette i lys av tilknytningsteoriens beskrivelse av relasjonstap. Teorien beskriver dette som ytterst smertelig både for barnet og for den voksne fordi de begge har

investert mye i etableringen og utviklingen av relasjonen. Samtidig sies det at det for den voksne, på grunn av kognitive ferdigheter, er lettere å håndtere enn for barnet (Jf 3.1.1). Relatert til religiøs opplevelse og adferd omtalte jeg i 3.2.2 menneskets opplevelse av separasjonsangst i forhold til gud. Her forstås separasjonen ikke faktisk men tilknytningsmessig. Dette relaterer seg til en subjektiv opplevelse av å miste troen eller en følelsesmessig opplevelse av å være forlatt av gud. Spesielt interessant synes jeg det er at dette forutsetter en tidligere opplevelse av nær relasjon til gud. Dette synes jeg likner Barrys beskrivelse av gudsfravær i forbindelse med erfaringen av å trenge hans hjelp og tilstedeværelse som mest. Det likner også Barrys beskrivelse av ulike tapsopplevelser. Disse erfaringene viser til et tidligere opplevd gudsnærvær.

Av det ovenfor omtalte mener jeg Barry og tilknytningsteorien på mange måter likner hverandre i forståelsen av hva som skaper nærhet og avstand i relasjoner, her også forstått som relasjonen til Gud/gud.

4.1.4 Overvinne av frykt, motstand og ambivalens

Et naturlig neste fokus er hvordan Barry og tilknytningsteorien forstår hva som muliggjør bevegelse fra frykt, motstand og ambivalens i retning av økt trygghet og nærhet i relasjon. Barry beskriver dette som å overvinne frykt, motstand og ambivalens i forhold til Gud. Dette skjer gjennom menneskets emosjonelle erfaring av sin skapelse med påfølgende gudslengsel og gjensidig selv-åpenbaring. Dette fører til økt nærhet og fordypning av relasjonen (Jf 2.2.3). I forbindelse med menneskets erfaring av sin skapelse sier Barry eksplisitt at menneskets behov for tilknytning til mennesker og ting reduseres. Barry sier også at når mennesket erfarer fordypning av relasjonen til Gud ved gjensidig transparens, åpenhet, ærlighet, sårbarhet, dialog, lydhørhet og medfølelse transformeres mennesket i retning av å bli mer menneskelig og mer gudbilledlik (Jf 2.2.4).

I forhold til tilknytningsteorien synes jeg dette finner sin avspeiling i teoriens forståelse av det jeg har beskrevet som korrigerende relasjonelle erfaringer. Dette handler om hvordan nye relasjonelle erfaringer bygger på tidligere, men samtidig om hvordan nye relasjonelle erfaringer påvirker og endrer tidligere. Endring av tilknytningsmønster fører til endret bilde av seg selv og dermed endret opplevelse av nære følelsesmessige relasjoner (Jf 3.1.1). Jeg har beskrevet hvordan særlig positive, negative eller overraskende erfaringer kan endre de indre arbeidsmodellene fundamentalt i retning av økt trygghet eller utrygghet. Med tanke på

personer med utrygg tilknytning kan disse gjennom endret omsorgsmiljø og tilstrekkelig mange gode relasjonelle erfaringer med følelsesmessig modne og kloke mennesker erfare endring av tilknytningsmønster. Konkret kan dette handle om en følelsesmessig avkrefting av tidligere relasjonelle erfaringer ved en følelsesmessig bekrefting av nye. Med tanke på endring av tilknytningsmønster i retning av økt trygghet omtalte jeg også betydningen av å utforske og anerkjenne fortidens smertefulle relasjonelle erfaringer for å kunne integrere disse erfaringene i de indre arbeidsmodellene. I avsnitt 3.1.1 beskrev jeg individets mentaliseringsevne som viktig i dette arbeidet. Integreringsarbeidet beskrives som nødvendig for trygg tilknytning fordi det gir økt koherens i den indre arbeidsmodellen. Korrigerende relasjonelle erfaringer som fører til tryggere tilknytningsmønster beskrives som erfaringen av lydhøre og forutsigbare tilknytningspersoner. Erfaringen gir økt evne til å differensiere mellom egne og andres følelser og mellom seg selv og den ytre sosiale verden.

Tilknytningsteori anvendt på religiøs opplevelse og adferd må av dette bety muligheten for korrigerende relasjonelle erfaringer også i forhold til gud. Dette fordi gud kan ha funksjon som tilknytningslik person i en tilknytningslik relasjon. Relatert til bønn likner Barrys beskrivelse av fordypning av relasjonen tilknytningsteoriens beskrivelse av hva som muliggjør tryggere tilknytning gjennom korrigerende relasjonelle erfaringer. Begge sier de at følelsesmessig transparens, åpenhet, ærlighet, sårbarhet, dialog og lydhørhet forutsetter opplevelsen av å være elsket og ønsket. Opplevelsen av å være elsket og ønsket muliggjør det Barry beskriver som fordypning av relasjonen og det tilknytningsteorien beskriver som korrigerende relasjonell erfaring. Tryggere tilknytning på grunn av korrigerende relasjonelle erfaringer gir økt evne til å differensiere mellom egne og andres følelser og mellom seg selv og den ytre sosiale verden (Jf 3.1.1).

I avsnitt 2.1.4 beskrev jeg ulike typer bønn, deriblant meditativ bønn. Bønn som meditasjon preges av systematisk oppdagelse og bevisstgjøring av menneskets relasjon til Gud og omtaler ekstern og intern stillhet som nødvendig for å oppfatte Guds nærvær i den enkeltes liv. Denne tenkningen er åpen for å følelsesmessig oppleve verden like mye som å kjenne til den og i stillheten rommer den en dyp følelse av seg selv i relasjon til Gud. Det paradoksale med meditativ bønn er at den først inviterer den bedende til å grunne i hjertet for så å lede den som ber til Gud i Kristus og til verden og menneskene der.

Barry og tilknytningsteorien kan, slik jeg forstår det, relatere seg til meditativ bønn. Barry i sin forståelse av menneskets respons på Skriften som tanker, refleksjoner, følelser og bønn. En respons som kommer fordi mennesket emosjonelt erfarer sin skapelse og dermed kan fordype sin relasjon til Gud. Gjennom dette menneskeliggjøres mennesket og blir i stand til å relatere til andre. Dette likner meditativ bønn som inviterer til en dyp følelse av seg selv i relasjon til Gud og leder den bedende til verden og menneskene der. Av dette går det an å si at mennesket transformeres når det ber. Når mennesket ber erfarer det i økt grad seg selv, Gud og andre mennesker og får dermed økt evne til å relatere på en differensiert måte.

Tilknytningsteorien kan forstå meditativ bønn som uttrykk for trygg tilknytning til gud og også som korrigerende relasjonell erfaring fordi individet gjennom meditativ bønn erfarer seg elsket og rommet med sine tanker, følelser og refleksjoner. Dette gir tryggere tilknytningsmønster og dermed økt evne til å differensiere mellom egne og andres følelser og mellom seg selv og den ytre sosiale verden (Jf 3.1.1).

Shults og Sandage presenterer i sin bok *Transforming spirituality* (2006) det de kaller transformerende bønn (s.90). Her knytter de teologiske og tilknytningsteoretiske aspekter ved bønn sammen på måte som jeg opplever beriker min sammenlikning av Barry og tilknytningsteorien. Shults og Sandage omtaler blant annet kontemplativ bønn som har fokus på å kjenne og være kjent av Gud. De sier bønn manifesterer den troendes forståelse av og tillit til guddommelig trofasthet (Shults og Sandage 2006:90). Videre er de opptatt av at spiritualitet må knyttes til relasjon og omtaler tilknytning og differensiering som viktige i den menneskelige utviklingen og i relasjon til Gud. De sier avhengighet og uavhengighet må forstås dialektisk i forhold til hverandre (Shults og Sandage 2006:180). Forfatterne mener religionspsykologisk forskning har oversett viktigheten av differensiering av selvet i sitt forsøk på å forstå religiøs opplevelse og adferd. De peker på hvordan manglende evne til å differensiere både individuelt og i fellesskap ofte fører til følelsesmessig ubehag mens godt differensierte system fostrer velvære. De omtaler tvil som mulig åndelig tilknytningsangst og begrenset differensieringsevne. Motsvarende beskriver de moden tilknytning og differensiering som inkluderende i forhold til både angst, tvil og åndelig engasjement. Dette vitner om trygg tilknytning som tolererer ubehagelige følelser og forandringer samt evne til å differensiere mellom seg selv og andre fordi den troende våger undring og åpenhet (Shults og Sandage 2006:184). Forfatterne beskriver en moden relasjonell åndelighet kjennetegnet av differensiert tilknytning. Differensiert tilknytning fremmer en ydmyk måte å relatere til andre på uten fremmed-angst og behov for kontroll og rigid makt. Villighet til å utforske, robusthet

og en sunn opplevelse av grenser er kvaliteter ved relasjonell, åndelig modenhet. Differensiert tilknytning kan fremme nærhet til Gud og andre, og samtidig en relasjonell opptatthet av rettferdighet (Shults og Sandage 2006:269).

Langt på vei minner det Shults og Sandage omtaler Barrys beskrivelse av menneskets vennskap med Gud og hva som kjennetegner og fremmer opplevelsen av nærhet og avstand til Gud. På liknende måte gjenkjenner jeg tilknytningsteoriens beskrivelse av ulike tilknytningsmønstre i forfatterens omtale av moden og umoden tilknytning og differensiering av selvet. Beskrivelsen av veien mot differensiert tilknytning likner tilknytningsteoriens beskrivelse av bevegelsen mot tryggere tilknytning via korrigerende relasjonelle erfaringer.

I forbindelse med det ovenfor omtalte ønsker jeg å trekke frem undersøkelsen av tilknytning og bønn hos college studenter (Jf 3.3.1). Studien antyder at individer med ikke-unnvikende, trygg tilknytning praktiserer dagligdags, kontemplativ bønn for å oppleve nærhet til gud og for å ”berøre basen” før mer utforskende aktivitet. Motsvarende var unnvikende og ambivalent tilknytningsmønster negativt relatert til dagligdags, kontemplativ bønn. Det er interessant å relatere dette til Shults og Sandage sin beskrivelse av differensiert tilknytning i forståelsen av spiritualitet og bønn. Undersøkelsens beskrivelse av hvordan trygt tilknyttede søker opplevd nærhet til gud samsvarer med Shults og Sandage sin beskrivelse av differensiert tilknytning. Motsvarende viser undersøkelsen hvordan utrygt tilknyttede unngår opplevelsen av nærhet til gud, noe som også samsvarer med Shults og Sandage sin beskrivelse av manglende evne til å differensiere og dermed følelsesmessig ubehag i nær relasjon (Jf 4.1.4).

4.1.5 Multidimensjonell bønn og indre arbeidsmodeller

Barry beskriver menneskets respons på erfaringen av sin skapelse og møtet med frelses- og åpenbaringshistorien som tanker, refleksjoner, følelser og bønn (Jf 2.2.2). Videre sier han at denne responsen og disse erfaringene er multidimensjonelle. Med dette mener han at alt det mennesket erfarer, også dets erfaringer i forhold til Gud, er preget av tidligere erfaringer, meninger og av Guds Ånd. Disse perspektivene er spesielt sentrale i Barrys forståelse av bønn. Mennesket erfarer og møter aldri Gud med blanke ark, men ber og responderer avhengig av og påvirket av alle sine tidligere erfaringer.

På liknende måte mener jeg tilknytningsteorien beskriver menneskets måte å erfare og oppleve relasjoner på i sin beskrivelse av menneskets mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller. Tilknytningsteoriens forståelse av hvordan den indre arbeidsmodellen dannes og preger mennesket i møte med den ytre sosiale virkeligheten, synes jeg langt på vei likner Barrys forståelse av at mennesket erfarer multidimensjonelt. Relatert til bønn vil derfor både Barry og tilknytningsteorien si at mennesket forventer, opplever og erfarer møtet med Gud/gud avhengig av og påvirket av alle sine tidligere relasjonelle erfaringer.

4.2 Kristen bønn og tilknytningsteori utfyller hverandre

I mitt arbeid med Barry og tilknytningsteorien beskriver jeg ovenfor hvordan jeg tenker at de passer sammen og utfyller hverandre som hånd i hanske, både i forståelsen av relasjoner og også med tanke på hvordan og hvorfor disse etableres og utvikler seg. Dette handler slik jeg ser det om både likhet og ulikhet. Likheten har jeg drøftet ovenfor og ulikheten vil jeg omtale i det følgende. Ulikhet kan forstås som noe uforenelig men også som noe berikende. Etter min vurdering beriker Barry og tilknytningsteorien hverandre i form av å utfylle og bidra i forhold til hverandre på en måte som skaper nye sammenhenger og innsikter.

4.2.1 Vennskap og gjensidighet eller noe mindre som henger sammen med noe større?

I avsnitt 2.2.3 presenterer jeg Barrys forståelse av menneskets vennskap med Gud, en relasjon som konstituerer mennesket og som er en forutsetning for alle andre relasjoner og vennskap. Relasjonen etableres når mennesket erfarer av sin skapelse. Etableringen muliggjør den videre utviklingen av vennskapet som kjennetegnes av ulike faser og preges av gjensidighet. Gjensidigheten handler om attraksjon, selv-åpenbaring og sårbarhet i forhold til hverandre.

Som tidligere nevnt bruker Barry vennskapsbegrepet som analogi og metafor når han beskriver relasjonen mellom Gud og mennesket. Samtidig er han opptatt av at denne relasjonen er noe mer og annerledes enn mellommenneskelig vennskap. Her viser han til menneskets ærefrykt for Guds storhet og fryktpregede attraksjon til Gud (Jf 2.2.3). Barry beskriver også hvordan Gud kjenner og elsker mennesket før mennesket kjenner og elsker Gud. Han er klar over vennskapsbegrepets begrensninger med tanke på å beskrive relasjonen mellom Gud og mennesket. På den ene siden viser han til sider ved relasjonen som likner mellommenneskelig vennskap. Samtidig beskriver han sider ved relasjonen som ikke kan beskrives som vennskapelig. Mellommenneskelig vennskap er for eksempel ikke

betingelsesløst slik Guds kjærlighet til mennesket er det. Gud kan ikke velge mennesket bort. Barry understreker dette i beskrivelsen av korsfestelsen og oppstandelsen som viser at Guds ønske om vennskap aldri vil bli trukket tilbake (Jf 2.2.3).

Når Barry beskriver vennskapet mellom Gud og mennesket beskriver han det som gjensidighet i relasjon. Dette kan skape en usikkerhet med tanke på Barrys forståelse av menneskets frykt for Gud og Gud som initiativtaker til og først elskende i relasjon til mennesket. Det samme gjelder Barrys beskrivelse av hvordan Gud hele tiden skaper endring og gjør mennesket i stand til å elske og vende seg mot han og andre (Jf 2.2.2). Slik jeg leser Barry forstår han Gud som initiativtaker til, betingelsesløst elskende i, skaper av og evig trofast i relasjonen til mennesket. Motsvarende beskriver Barry hvordan mennesket i sin troløshet erfarer Guds initiativ og kjærlighet og dermed lærer å elske. På hvilken måte kan dette forstås som gjensidighet?

Hvorfor bruker Barry vennskapsbegrepet når det er utilstrekkelig med tanke på å beskrive relasjonen mellom Gud og mennesket? Og hvorfor beskriver han relasjonen som gjensidig når mye ved relasjonen, etter min vurdering, ikke er gjensidig? Beskriver Barry relasjonen mellom Gud og mennesket som en gjensidig vennsapsrelasjon fordi han ønsker å rydde bort og avgrense seg i forhold til destruktiv og nedbrytende teologi som gir mennesket en opplevelse av mindreverd, skyld og skam? Kan han eventuelt med dette risikere at andre sentrale sider ved teologien kommer i bakgrunnen?

I avsnitt 4.1.4 omtalte jeg hvordan Barry og tilknytningsteorien forstår menneskets bevegelse fra opplevd avstand til opplevd nærhet i relasjon. Her likner de hverandre i beskrivelsen av menneskets erfaring av åpenhet og ærlighet ovenfor en lydhør og forutsigbar person. Barry beskriver dette som gjensidighet i vennskap. Tilknytningsteorien derimot beskriver dette som noe ikke-jevnbyrdig der den knyttede forholder seg til tilknytningspersonen som har funksjon som trygg base og sikker havn. Kjennetegnene ved denne relasjonen er et emosjonelt bånd der den knyttede søker å opprettholde nærhet til tilknytningspersonen og bruker denne personen som sikker havn ved uro, fare og redsel samt som trygg base i utforskingen av omverdenen. Den knyttede opplever tilknytningspersonen som sterkere og klokere enn seg selv (Jf 3.1.1). Tidligere har jeg omtalt hvordan de voksne i en voksen tilknytningsrelasjon i større grad enn tidlig tilknytning veksler mellom å være base og havn i relasjonen (Jf 3.1.1).

Religionspsykologisk forståelse av menneskets relasjon til gud beskrives sjelden som

jevnbyrdig. Samtidig, på grunn av det relasjonelle aspektet i de monoteistiske religionene, kan menneskets relasjon til gud forstås som noe mer jevnbyrdig i beskrivelsen av for eksempel Gud som far og Jesus som venn (Jf 3.2.1). Av dette kan den opplevde relasjonen til gud religionspsykologisk forklares som både jevnbyrdig og ikke-jevnbyrdig, avhengig av mentale representasjoner og indre arbeidsmodeller. Uansett tenker jeg at tilknytningsteorien og religionspsykologien i sin forståelse av gud som base og havn utfyller og utfordrer Barry med tanke på å tydeligere omtale menneskets behov for å relatere til Guds storhet og for å være avmektig og liten i forhold til Gud. Barrys beskrivelse av menneskets frykt og opplevde avstand i forhold til Gud, favner menneskets opplevelse av å være liten og trengende i forhold til Gud. På grunn av Barrys fokus på gjensidighet og vennskap kan sider ved hans teologi om Gud som "base og havn" komme i bakgrunnen. Barry er opptatt av menneskets bønn som respons på møtet med Guds storhet, initiativ og kjærlighet i Skriften. Av dette tenker jeg at Barrys eventuelle forsøk på å ta bort det nedbrytende ved menneskets opplevelse av å være liten kan miste det gode ved det å være liten i forhold til Gud.

Det å ha et fremtredende fokus på gjensidighet og vennskap kan også, slik jeg ser det, skape en følelse av fremmedgjorthet overfor Gud fordi mange kjenner seg små i forhold til Gud. Dette omtaler Barry selv som en av årsakene til at mennesket kjenner på motstand og ambivalens i forhold til Gud (Jf 2.2.4). Kanskje Barry ved å omtale Guds storhet like mye som gjensidigheten i vennskapet, kan hjelpe den som kjenner seg liten med fortolkningen av denne opplevelsen slik at den ikke skaper opplevd avstand men opplevd nærhet til Gud?

Tilknytningsteori anvendt på religiøs opplevelse og adferd differensierer mellom barnets og den voksnes opplevde relasjon til gud med tanke på gjensidighet og ikke (Jf 3.2.1).

Tilknytningsteorien beskriver dette i dannelsen og utviklingen av mentale representasjoner, indre arbeidsmodeller og ulike tilknytningsmønstre. Barry omtaler opplevelsen av avstand og nærhet i relasjon til Gud. Slik jeg ser det supplerer tilknytningsteorien denne omtalen med forståelsen av mentale representasjoner, indre arbeidsmodeller, ulike tilknytningsmønstre og tidlig og voksen tilknytning. Dette mener jeg også utfyller Barrys forståelse av hva som skaper gjensidighet og ikke gjensidighet i relasjon til Gud.

Den religionspsykologiske tilknytningsforskningen er opptatt av hvordan individets relasjonelle erfaringer kan påvirke opplevelsen av etablering og utvikling av relasjon til gud. I avsnitt 3.2.3 presenterte jeg to hypoteser som på hver sin måte sier noe om disse

sammenhengene. Korrespondansehypotesen beskriver en kontinuitet i de indre arbeidsmodellene der trygg relasjon til nær omsorgsperson overføres til opplevelsen av relasjon til gud. Kompensasjonshypotesen derimot beskriver hvordan individet på grunn av manglende trygghet i relasjon til nær omsorgsperson bruker gud som substitutt. Collegeundersøkelsen eksemplifiserer dette i beskrivelsen utrygt ambivalente og deres angst for å bli forlatt i nære relasjoner. Deres bønner karakteriseres som hjelpetrengende og forstås som et forsøk på å opprettholde det de opplever som skjøre, interpersonelle bånd (Jf 3.3.1). Som ovenfor omtalt er Barry opptatt av tidligere relasjonelle erfaringer og hvordan disse påvirker menneskets opplevelse av relasjonen til Gud. Dette omtaler han også i beskrivelsen av menneskets multidimensjonelle erfaringer. I beskrivelsen av menneskets frykt, ambivalens og motstand i forhold til Gud nevner han krenkende erfaringer i tidlig barndom, destruktive relasjonelle erfaringer som påvirker menneskets selvbylde, menneskets manglende erfaring med betingelsesløs kjærlighet og erfaringen av gudsfravær (Jf 2.2.4) som mulige årsaker til dette. Til sammen skaper dette opplevd avstand til Gud. Så langt jeg ser beskriver ikke Barry mennesket som kompenserende i forhold til Gud. Han omtaler krenkende og destruktive relasjonelle erfaringer som årsaker til at mennesket ikke relaterer til Gud eller kjenner på motstand og ambivalens med tanke på å relatere til Gud. Slik sett likner han på mange måter tilknytningsteoriens beskrivelse av den utrygt tilknyttede. Samtidig omtaler han ikke Gud som mulig substitutt for individ som mangler trygghet i forhold til nær omsorgsperson. Også her mener jeg at tilknytningsteorien anvendt på religiøs opplevelse og adferd utfyller det Barry allerede sier om menneskets frykt, ambivalens, motstand og opplevd avstand i forhold til Gud. Teoriens forståelse av bevisste og ubevisste strukturer i den indre arbeidsmodellen samt koherens og mangel på dette mellom strukturene, kompliserer og kritiserer etter mitt skjønn Barrys forståelse av opplevd nærhet og avstand i forhold til Gud. Fordi det ikke alltid er koherens i den indre arbeidsmodellen kan det som uttrykkes i relasjon til gud være kompenserende strategier i stedet for umiddelbare, koherente uttrykk. Det er mulig Barry inkluderer dette i sin forståelse men slik jeg leser han omtaler kan ikke disse sammenhengene. Dersom disse perspektivene mangler i Barrys forståelse, er tilknytningsteoriens bidrag ikke bare utfyllende, men nødvendige, for å unngå å feiltolke eller misforstå individets opplevelse og adferd i forhold til Gud. En eventuell feiltolking vil fremmedgjøre mennesket ytterligere i sin opplevde relasjon til Gud. Det vil i tilfelle hindre det Barry beskriver som gjensidighet i relasjon.

4.2.2 Bønn som grenseoverskridende kommunikasjon

Innledningsvis i oppgaven presenterte jeg Walter E. Conn og hans begrep *selv-transendens* som omhandler menneskets tendens til å vende seg mot dette eller denne andre som det opplever som større, sterkere eller noe mer enn seg selv (Jf 1.1). Tendensen beskriver han som selvets ønske om å overgå eller overskride seg selv i relasjon til verden, andre og Gud. Videre sier han ”but only a developed, powerful self has the strength to realize significant transcendence” (Conn 1998:5). Conn utdyper dette som menneskets ønske om å være et selv forstått som et senter av styrke, men også som et ønske om å gå utover seg selv i form av relasjon. Conn sier dette er elementer som er uløselig knyttet til hverandre i form av separasjon og tilknytning, uavhengighet og tilhørighet, autonomi og relasjon. ”The self exists only in relationship to the other” (Conn 1998:5).

Slik jeg forstår dette likner det Barrys og tilknytningsteoriens beskrivelse av at mennesket konstitueres og menneskeliggjøres i relasjon på en måte som gir det evne til differensiert tilknytning. Med det mener jeg Barrys forståelse av at menneskets relasjon til Gud er en forutsetning for alle andre relasjoner og tilknytningsteoriens forståelse av tilknytning som nødvendig for psykisk overlevelse.

Conn beskriver et kraftfullt selv som forutsetning for å kunne overskride seg selv i relasjon til verden, andre og Gud. Relatert til Barrys og tilknytningsteoriens forståelse av bønn, ser jeg også her likhetstrekk. Når Conn omtaler det kraftfulle selvet minner dette om Barrys beskrivelse av menneskets erfaring av sin skapelse som menneskeliggjør mennesket og fundamentalerer og muliggjør menneskets relasjon til Gud, seg selv og andre. Med andre ord er det Gud som skaper og muliggjør menneskets evne til å relatere til han, seg selv og andre. Tilknytningsteorien beskriver dette på en tilsynelatende beslektet måte i sin forståelse av individets vei mot tilknytning og evne til relasjon samt hvordan mennesket integrerer mentale representasjoner av gud i indre arbeidsmodell og derfor også relaterer til gud.

Av dette mener jeg at både Barry og tilknytningsteorien anvendt på religiøs opplevelse og adferd forstår bønn som grenseoverskridende kommunikasjon i den forstand at mennesket overskrider sitt eget selv for å relatere til Gud/gud. De likner hverandre i forståelsen av hva som muliggjør at mennesket kan relatere til Gud/gud i form av bønn. Samtidig møter de i dette hverandres fundamentalt forskjellige utgangspunkt. Barry forstår Gud som virkelig mens tilknytningsteorien ikke uttaler seg om Guds eksistens og er opptatt av å forklare gud

som psykologisk funksjon. Barry forstår bønn som grenseoverskridende i den forstand at når mennesket ber relaterer det til en levende, personlig og treenig Gud. Denne grenseoverskridelsen uttaler ikke tilknytningsteorien seg om.

4.3 Kristen bønn og tilknytningsteori utfordrer hverandre

I det foregående har jeg på en gjensidig kritisk måte forsøkt å beskrive hvor Barry og tilknytningsteorien kjenner seg igjen i hverandre men også hvor de ser hverandres ulikheter og bidrag i forhold til hverandre. Med tanke på det siste omtalte jeg i forbindelse med introduksjonen i avsnitt 4.2 ulikhet som noe som kan være berikende, men også uforenelig. I det følgende ønsker jeg å se på det som verken likner eller utfyller, men i stedet det som virker uforenelig og utfordrende i Barrys og tilknytningsteoriens møte med hverandre.

4.3.1 Den utfordrende dialogen mellom teologi og psykologi

Samtalen mellom Barry og tilknytningsteorien har i utgangspunktet og underveis vært seg bevisst ulik faglig og normativ tilhørighet. Dette har både komplisert men også beriket samtalen. Det berikende tenker jeg handler om at ulikt utgangspunkt kan gjøre det lettere å differensiere og dermed være åpen og undrende i møte med hverandre. Slik sett har samtalen vært en ”villighet til å utforske, robusthet og en sunn opplevelse av grenser” slik Shults og Sandage omtaler relasjonell, åndelig modenhet (Shults og Sandage 2006:269). Dette korresponderer med Tracy sin beskrivelse av *fundamental praktisk teologi* som en inkluderende tilnærming til og forståelse av teologi (Jf 1.5.2). Det berikende ved samtalen har gjort det mulig på tross av ulik faglig og normativ tilhørighet å kunne se og finne hverandres likheter og ulikheter. Ulikhet her forstått som bidrag i forhold til hverandre.

Når det gjelder det som har komplisert samtalen omtaler jeg dette i avsnitt 1.5.2 i presentasjonen av oppgavens bruk av materiale fra to ulike fagtradisjoner. Her viser jeg til Wikströms omtale av sjelesørgerens dilemma forstått som utfordringen det er å måtte forholde seg til både det indre emosjonelle og samtidig det intellektuelle i møte med konfidenten (Jf 1.5.2). Han beskriver en teistisk ontologi der Gud oppfattes som ”en levande aktör, ett subjekt som - skild från människan – drar henne till sig” (Wikström 1990:30). I psykologisk teoretisk sammenheng forholder man seg av prinsipielle, erkjennelsesteoretiske grunner ikke til disse ontologiske sannhetsspørsmålene, her forsøker man å forstå den emosjonelle og sosiale siden ved opplevelsen av gud.

I artikkelen *Metapsykologiske problemers betydning for religionspsykologisk forskning og sjelesørgerisk praksis* (2000) omtaler Leif Gunnar Engedal hvordan begrepet

”metapsykologi”, forstått som psykologiens erkjennelsesmessige egenart og diskurs, har betydning for religionspsykologisk forskning og sjelesørgerisk praksis (s.22).

Metapsykologien sier han er ”førvitenskapelig” fordi den har filosofisk og normativ tilhørighet. Disse forutsetningene umuliggjør objektivitet i positivistisk forstand i studiet av mennesket. Dette er det viktig å være seg kritisk bevisst når religionspsykologisk forskning, som er preget av metapsykologien, anvendes i sjelesorgfaglig sammenheng. På den ene siden har kristen sjelesorg blitt forstått som en normativt forankret diakonal praksis i over 2000 år (s.23). Samtidig anvender og trenger sjelesorgen innsikt som den kliniske religionspsykologien kan gi. Denne innsikten påberoper seg på den ene siden å være empirisk, deskriptiv og en ikke-vurderende vitenskap med en agnostisk kosmologi (s.23). Samtidig er denne innsikten preget av metapsykologien med sin filosofiske og normative tilhørighet. Slik sett er det altså noe implisitt i religionspsykologisk fag og forskning som ikke nødvendigvis uttales eksplisitt (s.32).

Relatert til det kompliserte ved bruk av materiale fra henholdsvis teologi og psykologi, viser dette viktigheten av kritisk bevissthet rundt ulike erkjennelseperspektiv og ulik filosofisk og normativ tilhørighet.

Barrys teologi beskriver en Gud som relaterer og forholder seg til mennesket. Han beskriver menneskets relasjonelle og emosjonelle erfaring av sin skapelse, frykt for Gud og etablering og utviklingen av relasjonen mellom Gud og mennesket. Samtalen ovenfor relaterer Barrys teologi til tilknytningsteoriens forståelse av hvordan mennesket erfarer og utvikler seg i relasjon. Selv om Barrys ontologiske univers skiller seg fra det mellommenneskelige, psykologiske erkjennelseperspektivet, møtes disse allikevel og gjenkjenner seg i og beriker hverandre. Begge opererer de i et multidimensjonelt felt (Engedal 2000:24). Teologien kan forholde seg til psykologien og tilknytningsteorien, selv om denne ikke uttaler seg om guds eksistens. Dette har jeg tidligere omtalt som likhet og ulikhet som beriker.

Hva så med ulikheten som ikke beriker men i stedet utfordrer? Og hvordan går det an å forholde seg til den? En teistisk ontologi forstår Gud som transcendent og immanent, som eksisterende utenfor og uavhengig av vår verden og samtidig eksisterende og opererende

innenfor vår verden. Denne forståelsen ekskluderer ikke den psykologiske forståelsen av virkeligheten selv om en teistisk ontologi omhandler noe mer og annet enn den psykologiske forståelsen. Av dette er det som ovenfor omtalt viktig å være seg kritisk bevisst hva teologien og psykologien påberoper seg å si noe om, og like mye hva de ikke påberoper seg å si noe om. Dette er en nødvendighet i arbeidet med å se på hva som korresponderer og like mye hva som ikke korresponderer i Barrys og tilknytningsteoriens møte med hverandre. Slik går det an å unngå å ende opp i det Wikström beskriver som ontologisk reduksjonisme eller religiøst selvbedrag (Jf 1.5.2).

4.3.2 Forholdet mellom teologi og psykologi hos Barry

Som psykolog og teolog anvender Barry psykologiske perspektiv på menneskelige relasjoner når han i bøkene sine beskriver den enkeltes relasjon til Gud (Jf 2.2.1). På den ene siden, i tråd med Ignatiansk tradisjon, vektlegger Barry følelsesmessig ærlighet og åpenhet i forhold til Gud. Samtidig kan en lure på i hvilken grad hans psykologfaglige tilhørighet er bestemmende for måten han skriver på og om dette eventuelt utelukker perspektiv han som teolog burde være opptatt av. Med tanke på samtalen ovenfor kan en også spørre om Barrys bruk av vennskap som hovedmetafor reduserer en teistisk ontologi, fordi han beskriver noe guddommelig ved hjelp av noe menneskelig. Fører hans balansegang mellom teologi og psykologi til en katolsk teologi med en terapeutisk innramming der sentrale teologiske tema ikke kommer til orde? Blir hans teologi slik sett mangelfull og uklar på grunn av et individualistisk psykologisk fokus?

Barry forstår bønn som menneskets respons på Skriften. Han utdyper hva Skriften og kjennskap til Skriften er, men er i sine bøker muligens mer opptatt av menneskets tanker, følelser og refleksjoner i møte med Skriften enn hva Skriften inneholder med tanke på åpenbarings- og frelseshistorie. Kan han av dette risikere å ikke få tydelig nok frem hvem Gud er, på hvilken måte Gud sprenger menneskets kategorier og alltid, i all forstand er først? Eksempler på dette er Barrys beskrivelse av menneskets ærefrykt for Gud som han omtaler i liten grad sammenliknet med omtalen av menneskets gjensidige vennskap med Gud. Et annet eksempel er forståelsen av at mennesket siden syndefallet har vært fylt av løgnen om at det ved egne handlinger kan få kontroll over sin eksistens. Dette samsvarer med Barrys forståelse av menneskets redsel for å miste illusjonen om kontroll i eget liv (Jf 2.2.4). Denne redselen sier han er redselen for eksistensen til selv-bildet og identitetsopplevelsen i møte med Gud. Her mener jeg Barry bruker psykologfaglig språk og forståelse i beskrivelsen av et sentralt

teologisk tema. Etter min vurdering står han her i fare for å redusere den teologiske forståelsen av mennesket som synder når han slik beskriver syndefallet ved hjelp av psykologiske perspektiv.

Mitt spørsmål blir av dette: hva blir i fokus og i front, og hva kommer i bakgrunnen? Og hva gjør dette med leseren? Uten å kunne svare på spørsmålet tenker jeg det er viktig å være klar over muligheten for å underbelyse sentrale temaer i den kristne tro.

5. Sammenfatning og utblikk

I oppgavens innledende kapittel forteller jeg om personlige og profesjonelle praksiserfaringer som har vekket min interesse for hva bønn er og hvorfor den enkeltes opplevelse av bønn kan være så ulik. Jeg argumenterer i denne forbindelse for viktigheten av at det arbeides sjelesorg- og sykepleiefaglig med disse sammenhengene.

I møte med den Ignatianske teologen William A. Barry og i studiet av tilknytningsteori anvendt på religiøs opplevelse og adferd, fant jeg en teologisk og religionspsykologisk innfallsvinkel til disse sammenhengene. På grunnlag av dette formulerte jeg følgende hovedproblemstilling for oppgaven: Hvordan kan vi forstå sammenhengen mellom tilknytningserfaring og den opplevde relasjonen til Gud i bønn? En konkretisering og utdyping av hovedproblemstillingen formulerte jeg i to underproblemstillinger: (a) På hvilken måte påvirker tilknytningserfaringer opplevd relasjon til Gud? og (b) Kan personlig kristen bønn gi korrigerende relasjonell erfaring og endre tilknytningsmønster?

Mitt faglige mål for oppgaven har vært å finne og omtale svar på disse spørsmålene. Eventuelle svar kan etter min vurdering anvendes av sjelesørger og sykepleier i arbeidet med å hjelpe konfident og pasient i retning av tryggere tilknytning og opplevd nærhet i relasjon til Gud/gud.

I kapittel 2 har jeg gjort en analyse av Barrys forståelse av bønn. I kapittel 3 har jeg presentert tilknytningsteorien og religionspsykologiens anvendelse av denne i forståelsen av bønn. I kapittel 4 har jeg med utgangspunkt i Gadammers forståelse av ”samtale med tekster” og Tracys hermeneutiske metode, nærmet meg svar på oppgavens problemstillinger ved å samtale rundt likheter og ulikheter i Barrys og tilknytningsteoriens møte med hverandre. Ulikheter her forstått som både noe berikende og uforenelig. Denne samtalen har gjort det mulig, slik jeg ser det, å besvare hoved- og underproblemstillingene.

Hvordan kan vi forstå sammenhengen mellom tilknytningserfaring og den opplevde relasjonen til Gud i bønn? På dette spørsmålet svarer Barry og tilknytningsteorien likt og ulikt. Begge uttaler seg om mellommenneskelige relasjoner og opplevd relasjon til Gud/gud, selv om tilknytningsteoriens utgangspunkt er mellommenneskelige relasjoner og Barrys

utgangspunkt er relasjonen mellom Gud og mennesket. Med ulikt relasjonelt utgangspunkt likner de allikevel hverandre i forståelsen av mennesket som relasjonelt og emosjonelt. De er også opptatt av erfaringens nødvendighet for at relasjoner skal etablere og utvikle seg. Barry og tilknytningsteorien likner også hverandre i beskrivelsen av hva som gir opplevelse av avstand og nærhet i relasjon.

Tilknytningsteori anvendt på religiøs opplevelse og adferd forstår gud som en tilknytningslik person og menneskets relasjon til gud som en tilknytningslik relasjon. Teoriens forståelse av hvordan individet danner mentale representasjoner av gud som integreres som bevisste og ubevisste strukturer i den indre arbeidsmodellen, bidrar med viktig kunnskap i forhold til Barrys forståelse av etablering og utvikling av relasjon til Gud. Denne kunnskapen gjør det mulig å forstå og identifisere den troendes bønner som koherente eller inkoherente uttrykk med tanke på opplevd relasjon til gud. Inkoherente uttrykk avspeiler utrygg opplevelse av relasjonen mens koherente vitner om trygg opplevelse av relasjonen til gud.

Tilknytningsteorien og Barry er opptatt av at opplevd nærhet i relasjon til Gud/gud forutsetter opplevelsen av å være elsket og erfaringen av forutsigbarhet og lydhørhet i relasjon. Dette skaper tillit, ærlighet og åpenhet i relasjon til Gud/gud. Eller som tilknytningsteorien sier det, umiddelbarhet i forhold til gud. Tilknytningsteorien utfordrer Barry med tanke på å i større grad omtale Guds storhet når han beskriver gjensidigheten i vennskapet mellom Gud og mennesket. Dette fordi mennesket i følge tilknytningsteorien har behov for å forholde seg til noe større enn seg selv når det kjenner seg liten.

Tilknytningsteoriens beskrivelse av indre arbeidsmodeller og Barrys forståelse av at mennesket erfarer multidimensjonelt, viser til en felles forståelse av at mennesket i relasjon til Gud/gud er preget av tidligere relasjonelle erfaringer. Underproblemstillingen som etterspør på hvilken måte tilknytningserfaringer påvirker opplevd relasjon til Gud, kan besvares ved hjelp av tilknytningsteoriens forståelse av hvordan mentale representasjoner, indre arbeidsmodeller og ulike tilknytningsmønstre preger opplevd relasjon til gud. Den andre underproblemstillingen som etterspør om personlig kristen bønn kan gi korrigerende relasjonell erfaring og endre tilknytningsmønstre, kan besvares ved hjelp av tilknytningsteoriens forståelse av at indre arbeidsmodeller og tilknytningsmønstre er i stadig endring i løpet av hele livet på grunn av stadig nye relasjonelle erfaringer. Dersom nye relasjonelle erfaringer er preget av forutsigbarhet og lydhørhet, fører dette til tryggere

tilknytningsmønster. Fordi gud kan ha funksjon som tilknytningslik person i en tilknytningslik relasjon, kan kristen bønn gi korrigerende relasjonell erfaring og endre tilknytningsmønster.

Barry og tilknytningsteorien viser til sammenhenger mellom tilknytningserfaringer og opplevd relasjon til Gud/gud i bønn. Vignetten som forteller om den døende mannens takknemlige bønn, kan forstås som både utrygg og trygg opplevelse av relasjonen til gud. Hans bønn kan være et uttrykk for kompensasjon i forhold til gud. Hans bønn kan også reflektere opplevelsen av gud som sikker base. Vignetten som forteller om kvinnen med bønnekluten gir inntrykk av en ambivalent opplevelse av relasjonen til gud. På den ene siden tror hun på bønn og på en Gud som forholder seg til menneskets bønner. Samtidig relaterer hun ikke personlig til Gud. Dette minner om Barrys beskrivelse av opplevd avstand i forhold til Gud og tilknytningsteoriens beskrivelse av utrygg tilknytning.

Sjelesørger og sykepleier kan anvende kunnskap om tilknytning og bønn med det formål å hjelpe konfident og pasient i retning av tryggere tilknytning. Kunnskapen bidrar til bedre sjelesorg- og sykepleiefaglig praksis med tanke på å unngå ontologisk reduksjonisme og religiøst selvbedrag.

Innledningsvis i kapittel 4 viser jeg til Gadamer som beskriver hvordan en samtale med tekster skaper nye spørsmål i den som samtaler med tekstene. Samtalen i kapittel 4 peker på behovet for videre systematisk arbeid med forståelsen av sammenhengene mellom tilknytningserfaringer og kristen bønn. Tilknytningsteoretisk fag og forskning har som omtalt i liten grad behandlet bønn som religiøs opplevelse og adferd.

Du er Jahvé

*Du lar deg ikke fange. Du er vind
og solens stråler, sevjen i et tre,
krystallers formasjon i fjell og sne,
en ukjent skaperkraft i alle sinn.*

*Du er Jahvé. Og hvem kan fange inn
din velde i et ord? Og hvem kan se
et glimt av deg og ikke falle ned
på knær og panne for din trones trinn?*

*Og likevel: Et ord har brakt deg nær,
et navn som hviskes i de dømtes bønn.
Nå kan et spedbarn se deg som du er
i ansiktet til han som er din Sønn.*

*Fra gåte over gåte stod du fram
i Jesus. Han i deg og du i ham.*

Hans-Olav Mørk

Litteraturliste:

- Barry, W. A. (2008). *A friendship like no other*. Chicago: Loyola Press.
- Barry, W. A. (2011). *Changed heart, changed world*. Chicago: Loyola Press.
- Barry, W. A. (2001). *Letting God come close*. Chicago: Loyola Press.
- Barry, W. A. (1990). *Paying attention to God*. Notre Dame: Ave Maria Press.
- Barry, W. A. (2012). *Praying the truth*. Chicago: Loyola Press.
- Barry, W. A. (1989). *Seek my face*. Chicago: Loyola Press.
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T. & Risholm Mothander, P. (2008b). *Tilknytningsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Broberg, A., Risholm Mothander, P., Granqvist, P. & Ivarsson, T. (2008a). *Anknytning i praktiken*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Browning, D. S. (1991). *A fundamental practical theology*. Minneapolis: Fortress Press.
- Byrd, K. R. & Boe, AnnDrea (2001). The Correspondence Between Attachment Dimensions and Prayer in College Students. *International Journal for the Psychology of Religion* 11:1, s. 9-24.
- Campos, J. J. & Stenberg, C. (1981). Perception, appraisal and emotion: The onset of social referencing. I: Lamb, M. E. og Sherrod, L. R. (red.). *Infant social cognition: Empirical and theoretical considerations* (s.273-314). Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
- Conn, W. E. (1998). *The Desiring Self*. New York: Paulist Press.
- Cunningham, L. S. & Egan, K. J. (1996). *Christian Spirituality*. New York: Paulist Press.
- Dreyer, E. A. (2005). Prayer. I: Sheldrake, P (red.). *The new SCM dictionary of christian spirituality*. London: SCM Press.
- Duncan, B. (1993). *Pray Your Way*. London: Darton, Longman & Todd.
- Engedal, L. G. (1/2000). Metapsykologiske problemers betydning for religionspsykologisk forskning og sjelesørgerisk praksis. I: *Halvårsskrift for praktisk teologi: tilleggshefte til Luthersk kirketidene*, s.21-33.
- Geels, A. & Wikström, O. (2006). *Den religiösa människan*. Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur.
- Granqvist, P. & Kirkpatrick, L. A. (2008). Attachment and Religious Representations and Behavior. I: Cassidy, J. & Shaver, P.R. (red). *Handbook of Attachment*. New York/London: The Guilford Press.

- Hood, R. W., Spilka, B., Hunsberger, B. & Gorsuch, R. (1996). *The Psychology of Religion*. New York/London: The Guilford Press.
- Hovland, G. (2001). Sommerfuglbønn. I: *Luthersk kirketidene nr.9*, s.221-225.
- Kirkpatrick, L. A. (1992). An Attachment-Theory Approach to the Psychology of Religion. *The international journal for the psychology of religion*, s.3-28.
- Klette, T. (2007). *Tid for trøst*. Oslo: Unipub AS.
- Lonsdale, D. (2005). Ignatian Spirituality. I: Sheldrake, P. (red.). *The new SCM dictionary of christian spirituality*. London: SCM Press.
- Metz, B. & Burchill, J. (1994). *Enneagrammet og bønn - om å oppdage oss selv i møte med Gud*. Oslo: Verbum.
- Nuth, J. M. (2005). Emotions. I: Sheldrake, P. (red.). *The new SCM dictionary of christian spirituality*. London: SCM Press.
- Press, L. (u.d.). *William A. Barry, SJ*. Hentet 01 25, 2013 fra IgnatianSpirituality.com: <http://www.ignatianspirituality.com/ignatian-voices/21st-century-ignatian-voices/william-a-barry-sj/>
- Shults, F. L. & Sandage, S. J. (2006). *Transforming spirituality*. Grand Rapids: Baker Academic.
- Wetlesen, J. (1983). Samtale med tekster i lys av Gadammers hermeneutikk. *Norsk filosofisk tidsskrift 18*, s.219-244.
- Wikström, O. (3/1990). Gud som Gud eller Gud som gud? *Tidsskrift for sjelesorg*, s.29-35.